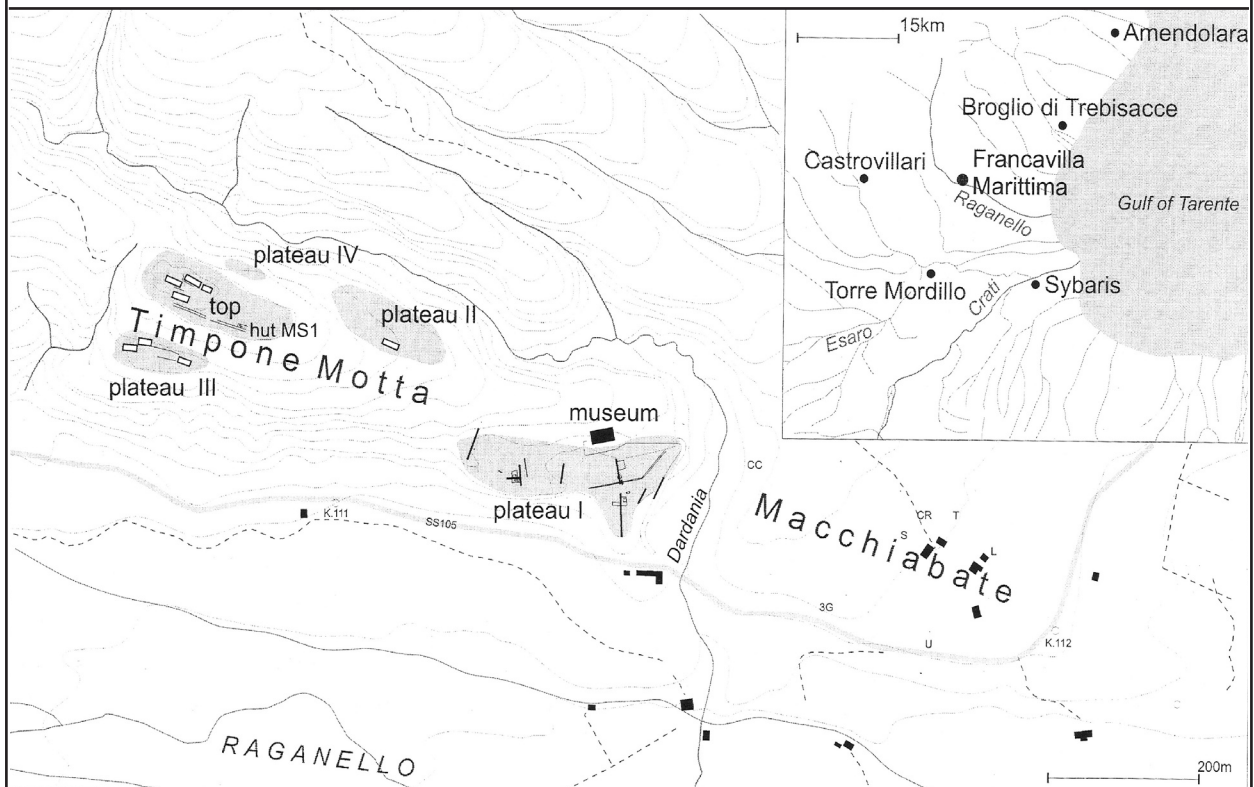

ΑΓΟΡΑ

Fagblad for Klassisk Arkæologi og Klassisk Filologi

DE KLASSISKE FAGS FREMTID I DANMARK?

1

UDGRAVNINGSKAMPAGNE 2002

2003

Generelt

De klassiske fags fremtid i Danmark – om konferencen Klassisk filologi i Danmark på Aarhus Universitet lørdag den 2. november 20023
af Anne Mette Borch Hansen & Anne Chresteria Jakobsen

Moderniteten før & nu 15
af Ivar Gjørup

Oldtid og Middelalder – i takt med tiden? 22
af Jens Refslund Poulsen

Den uskyldige Helena..... 25
af Søren Sørensen

Fra mythos til logos. Bemærkninger om nogle temaer i debatten af i dag..... 31
af Giuseppe Torresin

Resultater fra udgravningskampagne 2002, Timpone della Motta, Syditalien. 41
af Jane Hjarl Petersen og Jan Kindberg Jacobsen

Profiler

Birte Poulsen 57

Leif Erik Vaag 59

Arrangementer

Fri mands tale..... 61
Kulturkonference torsdag 3. april - fredag 4. april 2003

AGOPA - Klassisk Arkæologi og Afd. for Klassisk Filologi, Aarhus Universitet.

Red.: Klassisk Filologi, Nordre Ringgade, bygning 415, 8000 Århus C.

Tlf.: 89426406

E-mail: agora@hum.au.dk

Redaktion: Jesper Jensen - klajj@hum.au.dk, Anne Chresteria Jakobsen - Chresteria@Chresteria.dk, Anne Mette B. Hansen - NIBH@mail.tele.dk, Rikke Krogager - rikkekrog@hotmail.com, Jens Refslund Poulsen - oldjre@hum.au.dk, Martin Skovsgaard - marskni@stofanet.dk, Giuseppe Torresin - Torresin@oncable.dk, Linda Larsen - larsen_linda@yahoo.com, Thomas Hverring (Redaktør) - th2v2@yahoo.dk, Erik Kristensen - homera@image.dk, Søren Sørensen - e-mail kommer

Tryk: Det Humanistiske Fakultets Trykkeri

ISSN 0106-2913

Redaktionelt Forord

Vi skriver nu det Herrens år 2003, og AGORA er igen på gaden. Siden sidste nummer, der som en anden fugl Phønix genopstod i ny og mere prangende fjerdragt, har redaktionen i spænding ventet på alle de indlæg, som skrive- og debatlystne læsere måtte være brændt inde med under bladets tornerosesøvn. Det har imidlertid skortet på sådanne indlæg. Skønt der har været nok at skrive om, skulle man synes: Konference arrangeret af studenterforeningen Utile Dulci på Aarhus Universitet om klassisk filologi i Danmark, regeringens lovforslag til en Universitetsreform, gryende debat om en kommende Gymnasierreform, institutsammenlægninger internt på Det humanistiske Fakultet, og hvad man ellers kunne have (eller måske "påtage sig") en mening om. (I den sammenhæng vil vi lige nævne, at der også er en konference i april; læs mere om »FRI MANDS TALE« bagest i bladet.) Derudover er redaktionen som bekendt altid glad for at kunne publicere artikler om faglige emner indenfor klassisk arkæologi og filologi, det være sig artikler skrevet direkte til AGORA eller eksamensopgaver og specialeresuméer, som man kunne tænke sig at dele med andre end sin vejleder.

Af denne grund står redaktionens medlemmer selv – også i dette nummer – for en del af indlæggene. Jens Refslund Poulsens og Ivar Gjørups indlæg er imidlertid debatoplæg, der følger op på førnævnte konference om klassisk filologi i Danmark, der blev afholdt d. 2. november 2002 på Aarhus Universitet, og råber ligefrem på genmæle fra folk både inden- og udenfor redaktionen og de gule mure. Om konferencen kan man desuden orientere sig i et grundigt referat, skrevet af Anne Mette B. Hansen og Anne Chresteria Jakobsen og venligst udlånt af Klassikerforeningens Meddelelser. Det kan ligefrem være, at indlæggene om den klassiske filologis fremtid kan få et par klassiske arkæologer op af stolene og blande sig i debatten. Trænger vi ikke også til en debat om klassisk arkæologi og om antikfagene som helhed? Vil ikke *alle* antikfagene lide skade, hvis latin, græsk og oldtidskundskab nedprioriteres i fremtidens gymnasium? Redaktionen opfordrer endvidere alle til at benytte sig af det debatforum for De klassiske fags fremtid på nettet, som Anne Chresteria Jakobsen har været så venlig at lægge hjemmeside til. Klik jer derfor ind på www.chresteria.dk og gå ind under rubrikken Utile Dulci i øverste venstre hjørne, hvor I vil finde et debatforum til fri afbenyttelse!

Giuseppe Torresin har skrevet en artikel med titlen: »Fra mythos til logos. Bemærkninger om nogle temaer i debatten af i dag«. Som titlen antyder, holder forfatteren sig ikke kun til en faglig diskussion om overgangen fra mythos til logos i det 6. – 5. århundredes Grækenland og de polemikker, som denne diskussion i tidens løb har afført fagfolk imellem, men trækker også linier op til dagens debat om kristendom versus islam og pointerer, at rationalitet (logos) ikke nødvendigvis hænger sammen med demokrati, men at vi først og fremmest må insistere på sidstnævnte. Rationaliteten følger efter, thi »alle folkeslag skal komme til den ved egne kræfter og i fuld bevidsthed«. Søren Sørensen skriver om »Den uskyldige Helena« og analyserer to af Euripides mindre kendte tragedier: *Kvinderne fra Troja* og *Helena*. Begge lægger de sig tematisk op ad Gorgias berømte *Lovtale over Helena*, men giver Helena en noget mere ublid medfart end Gorgias' sofisterier. Kvinders seksualitet er før som nu national ejendom.

Vi har også den glæde at kunne præsentere og byde Birte Poulsen og Leif Erik Vaag velkommen på Aarhus Universitet. Leif Erik Vaag er blevet ny Sfinx-redaktør, men kun for en periode, da Erik Hallager vender tilbage efter endt forskningsorlov d. 1. november 2004. Birte Poulsen er ansat som lektorvikar ved Institut for Klassisk Arkæologi, da Pia Guldager Bilde er blevet Direktør for Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sortehavsstudier her på Aarhus Universitet.

Agora bringer også en feltrapport fra udgravningen i Timpone della Motta, Francavilla Marittima 2002. Udgravningen er et samarbejde mellem Jan Kindberg Jacobsen, Jane Hjarl

Petersen fra Aarhus Universitet og Prof. Marianne Kleibrink, Groningen Universitet, Holland. Udgravningen er utrolig interessant, da der i 2000 og 2002 blev fundet mange skår fra korintiske vaser, som passede sammen med vaser med før ukendt proveniens fra Paul Getty Museet, USA, Ny Carlsberg Glyptotek, København, samt Studiesamlingen ved det Arkæologiske Institut i Bern, Schweiz. Endvidere har bl.a. fund af terrakottastatuetter og andre votivgaver fra Timpone della Motta forøget vores viden om stedets kultfunktioner.

Tilbage er der kun at undskylde for en del fejltagtigt placerede accenter i Rikke Aagaard Krogagers artikel: 'Aristoteles' holdning til brug af pathos i retorik på baggrund af Retorikken' i sidste udgave af AGORA. De skyldtes ikke Rikke – eller for den sags skyld: Aristoteles – men udelukkende elektroniske omstændigheder, som vi ikke skal besvære jer med. Husk blot at benytte de græske fonte, som foreskrives her i bladet, når I afleverer jeres *opuscula* til redaktionen!

Jens Refslund Poulsen
Jesper Jensen

Generelt

DE KLASSISKE FAGS FREMTID I DANMARK – OM KONFERENCEN *KLASSISK FILOLOGI I DANMARK* PÅ AARHUS UNIVERSITET LØRDAG DEN 2. NOVEMBER 2002

af Anne Mette Borch Hansen & Anne Chresteria Jakobsen

Studentereforeningen *Utile Dulci* ved afdeling for Klassisk filologi ved Aarhus Universitet arrangerede d. 2. 11. 2002 en konference om fremtiden for faget. Denne artikel indeholder et resumé og en vurdering af dagen, der med to aflysninger (Margrete Auken og Patrick Kragelund) ellers forløb som annonceret. Mange var mødt op, såvel fra universiteterne i Århus, København og Odense som gymnasieskolen, men usikkerheden omkring faget taget i betragtning kunne man have forventet at se flere.

Har vores fag, som Ivar Gjørup i sit oplæg formulerede det, efter flere tusinde år nu nået panikalderen? Hvad kan vi gøre for at sikre det fremover? Hvad skal vi satse på, og hvilke muligheder findes der for at forny faget. Der er stor usikkerhed om, hvordan fremtiden kommer til at forme sig for de klassiske fag, en usikkerhed, som kunne spores hos de fremmødte.

Helt konkret venter vi med spænding på den ny gymnasireform og regeringens udspil angående universiteterne, men hertil kommer også samfundets og verdens generelt ændrede udseende i form af f.eks. vægten på de nye medier. Derfor var det også en stor skuffelse, at SF's Margrete Auken meldte afbud (hun var på vej til Irak), da hun på konferencen sammen med Stig Martin Møller repræsenterede Christiansborgs indstilling til de klassiske fag, en realpolitisk vinkel, alle var spændt på at høre om. *Utile Dulci* havde fundet oplægsholderne både i fagets egne rækker og blandt andre fag og institutioner i et forsøg på at få forskellige vinkler på faget med i diskussionen.

Bodil Due: Velkomst

Klassisk filolog og dekan ved Det humanistiske Fakultet ved Aarhus Universitet Bodil Due åbnede talerækken og slog med det samme fast, at hun talte som både dekan og klassisk filolog. Hun påpegede som noget absolut positivt den for tiden store fokus på antikken i Danmark, hvor klassiske emner sågar har nået avisernes ledere, med Otto Steen Dues ny-oversættelse af *Odyseen*, Keld Zeruneiths *Træhesten*, Peter Brandes-udstillingen på Statens Museum for kunst og Sortehavsstudi ebevillingen til Institut for Klassisk Arkæologi ved Aarhus Universitet som eksempler.

Til trods for antikkens fremtrædende position så hun dog med bekymring mørke skyer i horisonten. Mørke skyer, der ganske vist har truet mange gange tidligere, men som Bodil Due udtrykte det: »Måske kommer ulven denne gang.«

Sprogfagene og de mindre fag er i fare i universitetsregi bl.a. pga. den såkaldte taksameterordning, hvor institutterne får penge via »STÅ'er«, dvs. via de eksaminer de studerende består. Det er katastrofalt for de fag, der ikke tiltrækker så mange studerende, fordi det betyder færre indtægter og i sidste instans medfører nedskæringer bl.a. i form af færre lærermidler. Ved Aarhus Universitet har man forsøgt at optimere udnyttelsen af eksisterende ressourcer ved institutsammenlægninger. Klassisk filologi er i den forbindelse gået sammen med Romansk filologi.

Bodil Due udtrykte dog bekymring for, at løsningen i et landsplanlægningsperspektiv på længere sigt kunne være koncentration af fag ved et eller to af landets universiteter og dermed nedlæggelse af institutter og fag andre steder.

Bodil Due pointerede risikoen for, at den kommende universitetsreform med bl.a. bestyrelser med eksternt flertal og målbare succeskriterier kan gøre det vanskeligt for dekaner at redde fag i fare. I det lys lød en kraftig opfordring til en gennem-analysering af fagets discipliner med mulige ændringer som følge. Samfundets krav har ændret sig, og de studerende er fundamentalt anderledes end tidligere. Derfor er der grund til at overveje ændringer på områder som disciplinudbud (evt. version i stedet for stil, fordi versionen åbner til omverdenen), pensumkrav, arbejdsformer og semesterstruktur (evt. kvartaler i stedet for semestre og evt. sommerskoler).

Bodil Due opfordrede til læsning af den ved Københavns Universitet offentliggjorte hvidbog *Sprogfagenes identitetsprojekt*, hvor der bl.a. opfordres til ikke at understrege fagenes sproglige dimension alt for meget, men betone det kulturfilologiske aspekt.

Evalueringer foretaget af kandidater fra Aarhus Universitet tyder på, at det tidskrævende arbejde omkring specialet i manges øjne ikke står mål med dets udbytte. Specialet forsinkes ofte de studerende ganske meget. Bodil Due advarede mod den tendens, der har hersket på mange humanistiske fag og vel også på Klassisk filologi om, at et specialestudium afsluttet på normeret tid er ensbetydende med useriøsitet, og påpegede, at kommende arbejdsgivere netop lægger vægt på rettidig løsning af opgaver.

I det hele taget opfordrede Bodil Due til selvransagelse med kritisk syn på fagets selvforståelse. Hun efterlyste større fleksibilitet og åbenhed overfor omverdenen og bevidsthed om – også i tilrettelæggelsen af uddannelsen – at forskning og gymnasieundervisning ikke er den klassiske filologs eneste jobmulighed.

Bodil Due sluttede sin velkomst med en kraftig påmindelse om, at isolation, faglig arrogance (græsk og latin er sværere end alt andet!) og ringeagt over for andre faggrupper og disses metodiske tilgange kan være faget en farlig fjende.

Chr. Gorm Tortzen: »Et rids over antikfagenes Danmarkshistorie«

Ekstern lektor i klassisk filologi ved Københavns Universitet og underviser ved Helsingør Gymnasium Chr. Gorm Tortzen leverede som optakt et historisk rids over de klassiske fags tradition i Danmark, begyndende med Ansgar og kirken, der bragte latinen til Danmark som en slags teologiens *ancilla*. Latin var, også op igennem middelalderen, vejen til Gud, gennem Vulgata og sprogets gejstlige tilhørsforhold, og dets anvendelse var udelukkende som kommunikativ kompetence.

Efterhånden som det græske sprog vandt terræn, blev også dette anvendt som vejen til Gud. Latin og græsk var således stadig kun et middel og blev ikke læst for deres kulturindhold. I latinskolen spillede den indholdsmæssige side af den græske og latinske litteratur kun en lille rolle, idet området var lavt prioriteret, en tilstand, som varede helt op i det 17. og 18. årh.'s små og dårlige latinskoler.

Da nationalsprogene overtog latinens hidtidige rolle skete det ved at indoptage latinen, altså ved en latinisering af nationalsprogene. Denne proces modsiger opfattelsen af græsk og latin som værende døde sprog – »interlatinens ordbank«, som Chr. Gorm Tortzen citerede klassisk filolog

Johnny Christensen for at have kaldt det. Det var først med den romantiske bølge fra Tyskland og dens beskæftigelse med og fremstilling af litteratur og kunst, at et nyt syn på sprogene og den tilknyttede kultur opstod. Græsk fik oprejsning i forestillingen om denne kultur som mere oprindelig og dannet og overtog på dette tidspunkt en del af latinens rolle som kultur- og dannelsessprog, hvilket selvfølgelig medførte en ændring i skolerne.

Det 19. årh. var filologiens store epoke i Danmark gennem nyhumanismen og dens tætte kontakt til Tyskland. De klassiske sprog var nu ikke længere vejen til Gud, men til den borgerlige dannelse, og de blev for første gang samlet under betegnelsen »klassisk filologi«. Det er i denne periode, at en disciplin som (den moderne) tekstkritik, der også har stor værdi for moderne fremmedsprog, etableredes, og filologien talte bl.a. navne som Gertz, Hude, Heiberg og Drachmann, alle dannet i den tyske skole.

Den danske latinskole med skikkelser som Berg og Meisling havde nær forbindelse med universitetet og den lærde skole, et samarbejde, der er enestående for netop de klassiske fag og nok i høj grad skyldes Madvig og hans rolle som undervisningsinspektør. Chr. Gorm Tortzen pointerede, at en sådan alliance er god, men også farlig, fordi den elitære holdning på denne måde kan føres ud i lærerværelserne.

Ved den store reform i 1903 indførtes oldtidskundskab på græsk bekostning, men man må stadig huske, at Danmark havde og har de bedste kår for oldtidsformidling i Norden. I dag er faget på universitetsniveau i større udstrækning drejet væk fra det klassiske kerneområde, f.eks. i retning af middelaldertradition og byzantinistik, hvilket samtidig giver en splittelse mellem universitetet og gymnasieskolen, der i højere grad stadig bygger på en opfattelse af, at fagenes kerneområder omfatter den græske og romerske oldtidskultur i bredeste forstand, men med særlig vægt på den overleverede litteratur.

Den stadig større nedprioritering i det 20. årh. af de klassiske fag har bevirket, at de ved dettes udgang stod svagere end nogen sinde før. Denne politik fra uddannelsesmyndighedernes side strider imidlertid mod den store interesse i befolkningen for den antikke kultur. Chr. Gorm Tortzen påpegede, at de klassiske fags årtusindlange tradition er deres styrke, men samtidig også en svaghed, hvis vi i samarbejdet med andre vælger bare at gøre, som vi altid har gjort. Den næsten rørende kærlighed til faget er både positiv og negativ, idet den på den ene side giver stabilitet og kontinuitet, men også en træghed og konservatisme, der kan resultere i snæversynethed. Fagene er et godt redskab, men det skal slibes ind imellem, hvilket vi må gøre de kommende år via fornyelse indefra, f.eks. gennem indarbejdelse af nye arbejdsformer, såvel på universitetet som i gymnasieskolen.

Ivar Gjørup: »Hukommelsestabet«

Klassisk filolog og tegner Ivar Gjørup blev pga. Margrete Aukens aflysning rykket op i programmet og udvidede derfor sit indlæg i visse henseender. Han rejste indledningsvis spørgsmålet om, hvorvidt vi evner at opfatte den virkelighed, vi lever i. Sproglig kunnen er central, fordi forståelsen af virkeligheden går gennem sproget, og denne proces begynder med grammatik – uanset, om eleverne i gymnasiet kan lide det eller ej. Antikfagenes store fjende er dovenskaben. Der findes således ikke nogen *overlevelsesh*strategi for de klassiske fag. I stedet må vi vænne eleverne til ikke at læse en, men flere gange – skifte 40-wattspæren i læselampen ud med 100 watt. Det er i den

øgede opmærksomhed, at dannelsen ligger, og det er lærerens opgave at øge elevernes evne til opmærksomhed, hvilket ikke er nogen forulempelse.

Gjørup påpegede, at vi er mennesker i kraft af en artsudrustning – mennesket er »sprogaben«, aben, der taler, og henviste til en forsker som Steven Pinker (*The Language Instinct* 1996). Hvad er sprog? Dette spørgsmål er vigtigt at stille sig under overvejelserne over de klassiske fag. Folk i Norden og Europa anvender først og fremmest et sprog som det engelske med det formål at kunne kommunikere. Vores verden er blevet »angloficeret«. Men der er ikke tale om, at vi også indoptager de forskellige betydningslag i dette sprog. Sproget er ikke længere en eksistentiel, filosofisk ting, men en brugsgenstand eller færdighed. Denne udvikling gælder efterhånden også vort eget sprog. Man kan således tale om et snigløb mod dansk.

Når man overvejer antikfagenes situation, må man tænke på, at dansk til sammenligning kun får tre timer ugentligt i skolen. Og man kan konkludere, at vores fag efter 3½ tusinde år nu er kommet i panikaldren. Men trods panikken er det vigtigt, at vi opponerer imod at give køb på faget og undgår »fornuftsægteskaber« med modfag som f.eks. antropologi. Ellers forsvinder lidenskab, og tilbage er kun STÅ'erne. Og som Ivar Gjørup udtrykte det: »Vi kan ikke øge antallet af STÅ'er på et musikkonservatorium ved at lære de studerende at spille falsk.«

Han henviste også til George Orwell og hans sprogbetragtninger i slutningen af romanen *1984*: Hvis syntaksen slides ned til det mekaniske, funktionsfikserede niveau, kan man styre folk. Græsk og latin er sprog, som indeholder træk, der ikke kan udtrykkes via det danske sprog. Disse sprog med deres kultur danner basis for vores egen kultur, og så *gider* vi ikke engang lære dem ... Og denne modvilje og dovenskab går igen i forskeres publikationer, når de i stedet for at konsultere originalteksten, selv om de kan, henviser til en oversættelse.

Hvis denne udvikling får lov at fortsætte, ender det med at klassisk filologi – og sprogfagene i øvrigt – bliver spaltet i to: translørkurser og antropologi. De humanistiske fag har lært at tage formidling alvorligt, men står i fare for at »antropologisere« sig selv. I samfundet sker en selvumyndiggørelse, idet vi altid skal have autoritetens ord for et udsagn – f.eks. sidder der altid i TV-avisen en forsker fra Statskundskab og forklarer os, hvad den folkevalgte lige har sagt. Men hvad nu, hvis virkeligheden er et andet sted end i Statskundskab og ikke stemmer overens med det, forskeren er kommet frem til?

Eleverne i skolen må lære at tænke selv. Ivar Gjørup pointerede kraftigt, at vi som klassiske filologer skal sige og definere, *hvad* vi er dygtige til. Og hvis det bliver krævet af os, at vi skal være mindre dygtige, må vi gå – vi må insistere på faget. Sproget er grundlaget for virkeligheden. Og humaniora er ikke et sæt af færdige indsigter, som det dannede menneske besidder i større eller mindre omfang (som bestemmer dannelsens omfang): Humaniora er en uophørlig bevægelse, som hver af os dagligt gentager, fra mindre mod større opmærksomhed.

Især på IT-området er det vigtigt, at vi er med, og Ivar Gjørup henviste på dette punkt til sin bog *Den sjette sans*, hvor computeren defineres som den 3. offentlighed. At deltage i en diskussion om antikken uden at kende til latin og græsk er som at sidde i sine ungdomsår i en vennekreds og tale om sex uden at have prøvet det. De, der ikke kender disse sprog, har ikke prøvet *det*!

Ole Thomsen: »Logos-landet«

Docent i klassisk filologi ved Aarhus Universitet Ole Thomsen startede med en hyldest til studenterforeningen og deres initiativ til konferencen. Med udgangspunkt i udtrykket *utile dulci* og Johan Herman Wessels Horats-opfølgning *At gavne og fornøie ...* gav han et eksempel på antikkens persistens og videreudvikling i nordisk kultur. Han påpegede drejningen i Horats' udtryk væk fra »det gavnlige« som noget samfundsgavnligt, et eksempel på kulturer, der reformerer sig. Hos Wessel bliver Horats komisk, og digtet bringer udtrykket over i komediens kontekst: Mette repræsenterer oprøret mod det determineret nyttige, et oprør, der kendetegner komedierne fra Menander og frem (Plautus, Terents, Molière og Holberg).

Vi ser hos Wessel mødet mellem familiefaderen og det barn, der nægter at lade sin kønsdrift kanalisere ind i de af *pater familias* arrangerede baner. Komедien beskæftiger sig altså med »den ødipale konflikt« mellem familiefaderens rationelle hensyn og den unges grænsetruende erotiske kraft, med andre ord: money versus love. Den, der vinder i komediens konflikt og det kunstunivers, der hermed er skabt, er den person, der i situationens *agon* får latteren på sin side. Horats fremstilles af Wessel som en typisk *pater iratus*, idet Mette fanger ham via sin *mimesis* i sit garn med de ord, som han jo præcis selv har udtalt. Det er på denne måde Eros, der sætter ham skakmat.

Wessel indtræder i den klassiske tradition, fordi han er elegant ironisk i tråd med antikken selv: Mette gør jo slet ikke oprør. Tværtimod gør hun, hvad faderen har sagt, og er derfor fuldkommen artig. Der er tale om en ironisk skin-indlevelse og pseudo-identifikation. Leg er efterligning og kappestrid, *mimesis* og *agon*. Den legende manøvre, der er kendt fra såvel komedierne som den sokratiske pædagogik, er ironiens ekko. Sokrates tvinger i slutningen af *Symposion* hhv. tragediedigteren Agathon og komediedigteren Aristophanes til at indrømme, at det er den samme mands sag at evne at digte komedie og tragedie, en pointe, Kierkegaard overtager. For Wessels efterfølger, Jens Baggesen, var lune en magt op imod døden.

Ole Thomsen pointerede, at forskning hænger sammen med formidling. Derfor er det i vores fag vigtigt at se på antikformidlingen. Men formidling afhænger af den snævre filologi, hvorfor vi må tage udgangspunkt i små, konkrete ting og på dette grundlag arbejde os frem imod en syntese.

Han gav som eksempel studiet af den hellenistiske livsfilosofis gennembrud i Danmark, der først indtraf i 70'erne med Villy Sørensens bog om Seneca. Også Foucault, der i dag er utrolig populær i forskningen på universiteterne, brugte sine sidste år på at studere den sidste kejsertids filosoffer, og hans og Villy Sørensens indbyrdes afvigende indstilling til og behandling af emnet er interessant at se på. Sidstnævntes bog opfordrede Ole Thomsen tilhørerne til at genlæse og genopdage, idet den behandler de samme emner, som er kommet i vælten i den sene Foucaults undersøgelser.

Det er Ole Thomsens erfaring, at der i dag er bud efter klassiske filologer mange steder fra, og han nævnte som eksempler den nylige sammenlægning med Romansk Institut og tværgående konferencer. Et emne for sidstnævnte er bl.a. *logos*-filosofien, et ofte misforstået begreb: *Logos* oversættes gang på gang ved intellekt, skønt det betyder fornuft. Han sluttede af med at pointere, at filologien er fuld af følelse, modsat opfattelsen af den som tør og kold (og anførte selve arrangementet som et bevis for denne pointe). Men affekt og følelse er hinandens modsætninger. Derfor skal affekterne bekæmpes, for at følelserne kan blive fri. Det er oplagt for klassisk filologi at gå ind og lade forskning føre over i formidling, så vi bliver *formidleren*, der viser vej til logos-landet. Der er en rig tradition i Danmark, og den skal vi være taknemmelige for og søge at indgå aktivt i.

Stig Martin Møller: »Latin, græsk og oldtidskundskab – på vej mod en ny gymnasiereform«

Fagkonsulent for de klassiske fag Stig Martin Møller talte om fagenes fremtidige status i gymnasieskolen. Han lagde ud med skrækscenarierne fra vores nordiske nabolande. I Sverige blev det en dundrende fiasko, da man forsøgte latin erstattet af »almen sprogkundskab«. I Norge har »antikløsheden« (10 latinhold i hele landet og ingen græske), iflg. nordmændene selv, ført til provinsialisering af forskningen. Til sammenligning fremhævede Stig Martin Møller Danmark som alt andet end antikløst. På de ca. 150 danske gymnasier er ca. 500 lærere ansat i oldtidskundskab, ca. 300 i latin og ca. 100 i græsk, og på landsplan er der årligt ca. 30 latinhold og 10-15 græskhold.

Oldtidskundskab er det humanistiske syntesefag par excellence. Placeringen i 3.g betyder ganske vist, at faget ikke længere motiverer eleverne til at vælge græsk, men faget er den altafgørende årsag til, at danskerne overhovedet forholder sig til antikken. Danske kunstnere og litterater forholder sig til antikken, fordi de har haft oldtidskundskab, og de henvender sig til et publikum, der har haft oldtidskundskab. Således slog Stig Martin Møller fast, at fagenes stilling ikke kun er et uddannelsespolitisk spørgsmål, men også et kulturpolitisk.

Fra den indledningsvise redegørelse for den svenske og norske antikløsheds fatale konsekvenser gik Stig Martin Møller over til at tale om den nye gymnasiereform, som træder i kraft i 2005, og hvor fagbilag og bekendtgørelser allerede skal være udarbejdet ved udgangen af 2004. Regeringen præsenterede i juni i år et konkret udspil til en handlingsplan i rapporten »Bedre uddannelse«. Der fremgår af denne rapport et ønske om en større teoretisering af det almene gymnasium, hvor viden, abstraktion og perspektivering er nøgleord side om side med fordybelse og faglighed. Det hedder i rapporten, at »fagene ikke må skygge for fagligheden«, men skal ses i samspil med hinanden, hvilket formodentligt kommer til at resultere i nedskæring af antallet af obligatoriske fag. Man ønsker et indføringssemester, der skal introducere eleverne til henholdsvis humanistiske, naturfaglige og samfundsfaglige fag og forestiller sig, at de efter det første halve år vælger en af de tre fagpakker og dermed bestemmer studieretningen for de næste toethalvt år. Hensigten er, at eleverne på de tre år skal udvikle sig fra elever til selvstændige og ansvarlige studerende, der er rustede til en videregående uddannelse.

Stig Martin Møller citerede undervisningsminister Ulla Tørnæs for i oktober 2002 at have udtalt, at hun forestiller sig, at fællesfagsholdene bliver identiske med studieretningsholdene, dvs. at den enkelte elev vil sidde på samme hold og blive undervist i både fællesfag og fagpakker. Heri så Stig Martin Møller en problematik for de klassiske fag, eftersom studieretningsholdenes elevantal formodentligt bliver identisk med det nuværende klassetal. Disse problemer til trods så han dog ikke grund til så stor nervøsitet på vegne af fagene som tidligere. Han lagde vægt på den velfungerende latin-undervisning i 1.g, hvor faget i høj grad fungerer som øjenåbner, og understregede, at oldtidskundskabs fagelementer også vil være at finde i det nye gymnasium, og at lærerne stadig vil være folk med klassisk baggrund. At regeringen så stærkt har ønsket fagenes samspil, så han som en fordel for de klassiske fag, der jo netop er fag, der ses i sammenhæng. Han citerede engelsklærernes fagkonsulent for at ønske latin bibeholdt i gymnasiet, fordi det styrker de andre sprogfag, og henviste til studievejleder ved Københavns Universitet Jakob Langes udtalelse om, at netop de klassiske fag sammen med fysik og matematik giver den største studiekompetence.

Med disse opmuntrende citater og en opfordring til at kaste sig ud i den offentlige debat sluttede fagkonsulentens sit indlæg med ordene: »Det er hverken sundt eller sjovt at bøje nakken, og det er der heller ingen grund til.«

Peter Fibiger Bang: »Klassisk filologi og antikhistorien«

Som antikhistoriker ved Københavns Universitet var det Peter Fibiger Bangs rolle at give et bud på filologiens situation og muligheder set fra en anden faglig vinkel, i dette tilfælde anskuet ud fra moderniteten og området oldtidskundskab. Som udgangspunkt for oplægget viste han et billede af Thorvaldsens nyklassicistiske portrætstatue af Prinsesse Baryatinskaya sat over for en modernistisk illustration til *Odysseen* af Peter Brandes.

Han påpegede indledningsvis, at antikken ikke længere er mønsteridealet og udgangspunktet for alt, hvilket må siges at være modig gjort »midt i løvens hule«. Også på et fag som historie kan man mærke, at den ældre fortid efterhånden er blevet »fremmed land«, idet studenternes hovedinteresse for det store flertals vedkommende retter sig mod 19. og 20. århundredes historie. At antikken er forsvundet fra begivenhedernes centrum, skyldes ifølge Peter Fibiger Bang moderniseringen, i form af overgangen fra et agrart til kapitalistisk samfund. Denne overgang medfører fundamentalt ændrede regler for samfundet.

Som en gennemgående pointe påpegede Peter Fibiger Bang det faktum, at det i en højkultur kun er en lille procentdel af befolkningen, der har del i selve »højkulturen«, f.eks. den senlatinske kultur i Europa. Denne sen-græsk-latinske højkultur blev fornyet gennem fire centrale begivenheder: 1) den humanistiske bevægelse i Italien, der dyrkede den antikke fortid på en ny måde, 2) sikringen af nationalsprogene i administrationen, hvilket resulterede i folkesprogene, 3) opfindelsen af bogtrykkerkunsten og 4) reformationen. I sidstnævnte periode havde de klassiske fag det godt, fordi oversættelsen af bibelen til folkesprogene dels medførte en skærpelse af græsk- og latinstudierne, dels gav mulighed for en oversættertradition. Men der var dog modstand – f.eks. nægtede skikkelser som Piranesi og Montesquieu at være bundet af antikken.

Trods blomstringen og de store formelle fremskridt hos filologerne i løbet af 1800-tallet endte de alligevel med at tabe dannelseskampen, da de nye nationale skolesystemer byggede på folkesprogene. Selv i elite-skolerne (gymnasierne) begyndte det klassiskes forrang derfor også gradvist at erodere. Taberen i nationaliseringen og moderniseringen var med andre ord den gamle latinske højkultur med udgangspunkt i Romerriget (og Grækenland), herunder først og fremmest kirken, men også antikfagene. I stedet kom der nu fokus på antikken som en »anderledeshed«, en opfattelse, der blev central i studiet af den antikke oldtid.

Fra Peter Fibiger Bangs synsvinkel er netop den lange kulturreception en stor ressource hos klassiske filologer. Fordi antikken som ideal i dag må anses for et historisk fænomen (noget, som var), må der i stedet lægges vægt på receptionshistorien, nemlig som middel til at forklare den senere historie. Det er ikke længere helt så åbenlyst som det var en gang fra samfundets perspektiv, hvorfor græsk og latin er vigtige fag i sig selv, og derfor må filologerne (historikere og andre) selv gå ind og påpege, hvordan den antikke kultur indgik og omformedes under udviklingen af moderne vestlig civilisation.

Peter Fibiger Bangs råd til filologien var således at give mere plads til receptionshistorien (og dermed også mere plads til den latinske litteratur ved siden af den græske), fordi den er et

område, hvor der er god mulighed for at gøre sig gældende nu og i fremtiden. Samtidig rummer receptionsanalysen et kritisk potentiale, fordi den går ind og sætter spørgsmålstegn ved den meget udbredte »syrebadstænkning«, simpelthen ved at vise, hvordan elementer fra fortidens højkulturer indgik i moderniteten: Alt væsentligt blev ikke skabt med moderniseringen.

Hans Lauge Hansen: »De moderne sprog og klassisk filologi«

Hans Lauge Hansen er lektor på Københavns Universitet ved Romansk Institut (i spansk litteratur) og repræsenterer sprogfagene i Fakultetsrådet. Hans oplæg kan derfor ses som endnu en vinkel udefra på de klassiske sprog, nemlig fra de moderne fremmedsprog, der også har problemer. Et fælles problem for alle sprogfag er den vigende søgning og de manglende STÅ'er, hvilket skyldes den ofte overskredne studietid.

Derfor blev der på Københavns Universitet i 2000 taget initiativ til et projekt kaldet *Sprogfagenes identitetsprojekt*, som blev finansieret som en del af tillægget til udviklingskontrakten. Det var bl.a. udvalgets opgave at se på fagenes anvendelighed, også efter endt uddannelse, og resultatet skulle blive en ny identitet for sprogfagene, diskussion blandt kolleger heraf og etablering af videnskabsteori på fagene. Projektets resultater blev fremlagt af Hans Lauge Hansen på konferencen, men da en gennemgang her vil føre for vidt, henvises der til udvalgets arbejdsrapport (jf. nedenstående henvisning). Oplægsholder Bodil Due opfordrede på konferencen tilhørerne til at granske denne hvidbog – en opfordring, der hermed er givet videre.

Det omkringliggende samfund ser meget anderledes ud i dag, hvilket også sprogfagene må tage i betragtning. Det vil i fremtiden blive humanioras opgave at udvikle det omgivende samfunds interkulturelle kompetencer. En sproglig kompetence er en forudsætning for at forstå udviklingen, og dét er sprogfagenes udfordring. Der har selvsagt været en bred diskussion af emnet, hvilket den omtalte hvidbog vidner om. I år er *Sprog- og Kulturnetværket* blevet oprettet, et samarbejde, hvor alle fremmedsprogene, klassisk filologi inkl., er repræsenteret gennem i alt 90 forskere.

Hans Lauge Hansen gav imidlertid også sit eget bud på perspektivet for en ny filologi, der kan sammenfattes i følgende 6 punkter: 1) et opgør med »det nationale«/romantikken, for at kunne reetablere filologien på et reelt, og ikke idealistisk, grundlag. 2) Filologiens tværfaglighed skal fastholdes, idet tekster bør ses i deres kontekst. 3) Filologien bør hylde en teoretisk åbenhed i stedet for at skabe en ny stivnet kanon. Her kan man inddrage sprogets historicitet, og dermed søge at gøre sproget historisk, og historien sproglig. 4) Endvidere må man fokusere på kompleksiteten i teksterne og hele tiden søge at se noget nyt, hvad man kunne kalde »teksternes polyfoni«. 5) Fokus skal være på kritisk læsning uden kanoniske imperativer, således at der åbnes for nye tolkninger. 6) Tekstbegrabet skal være bredt og ikke kun omfatte sproglige og grammatiske tekster, men også auditive og visuelle.

Disse punkter benævnte Lauge Hansen *den filologiske kompetence*. Som det beskrives i hvidbogen, skal sprogfagenes kvalifikationer udvikles og ekspliciteres i form af kompetencer. Kompetencerne lægges i hvidbogen til grund for definitionen af sprogfagenes kernefaglighed. Fordelen ved en kompetence-baseret eller målstyret definition af kernefagligheden er, at man ikke havner i dilemmaet med at skulle udpege faglige kerneområder og mere perifere dele af faget, som så kan udgrænses. Samtidig giver kataloget af faglige kvalifikationer og kompetencer et godt afsæt for en revision af fag og discipliner.

Disse problemer, som arbejdsgruppen på Københavns Universitet har diskuteret, er et generelt

humanistisk problem. Det er humanioras opgave at gøre noget ved faren for erindringstabet og overveje utraditionelle fremgangsmåder, ikke mindst i forbindelse med beskæftigelse efter endt studietid. Hans Lauge Hansen opfordrede således, på baggrund af erfaringer fra de moderne sprogfag i København, vores fag til en grundig selv-revurdering, hvor alle sten vendes i arbejdet med at gøre faget og undervisningen så kompetent og værdifuld som muligt.

Et område, man kan opprioritere, er IT-området, f.eks. i form af netbaseret undervisning, konferencer via nettet og studenterorganisering i netværk. Hans Lauge Hansen påpegede desuden, at sprogfag ofte heller ikke er gode nok til at fortælle de studerende, hvilke kompetencer studiet udvikler ud over de snævert faglige, såsom evner for videnstilegnelse og kommunikation. Det er også nyttigt for fagene at se på deres selvforståelse og på denne måde bevæge sig fra en rolle som kustode til kritisk refleksion. Man kunne i højere grad gøre sig bevidst om de hermeneutiske problemstillinger: Hvordan påvirker antikforståelsen vores forståelse af samfundet, og omvendt? Med disse punkter gav Hans Lauge Hansen et bud på, hvor også et sprogfag som klassisk filologi kunne starte sine overvejelser over fremtiden.

Hansen, Hans Lauge (ed.): *De moderne fremmedsprog ved Københavns Universitet. En hvidbog om de moderne fremmedsprogsuddannelsers aktuelle situation og fremtidige udfordringer*, Københavns Universitet 2002.

Per Methner Rasmussen: »Begynderundervisning og stor litteratur«

Per Methner Rasmussen, der siden 1991 har fungeret som leder for elementarkurserne i græsk og latin ved Københavns Universitet, stod for dagens succeshistorie. I et engageret og dynamisk miljø, hvor man ikke er gået af vejen for forskellige pædagogiske eksperimenter og integrering af nye arbejdsformer, er det lykkedes at sikre en fin STÅ-produktion (60%) uden at gå på kompromis med det faglige niveau.

I modsætning til forholdene på Aarhus Universitet varetages den propædeutiske undervisning på Københavns Universitet (KU) samlet for filologer og teologer. De teologiske studerende undervises ikke i testamentetekster, men i de klassiske kerneområder. Der er p.t. 26 propædeutiske hold på KU (60% teologer og 40% humanister), og undervisningen varetages af 15-25 undervisere.

En af grundene til succesen er iflg. Per Methner samspillet mellem sprog og indhold i begynderundervisningen, fordi indholdsdimensionen virker motiverende på de studerende. En anden årsag så han i den store interaktion mellem undviserne. Pædagogiske samråd mellem erfarne og unge undervisere har ført til diverse arrangementer såsom præsentation og test af forskellige begynder-systemer, foredrag, rapporter, temalæsninger, temarækker og temahæfter. Alle disse initiativer har medvirket til højnelse af den daglige undervisning.

Blandt de pædagogiske eksperimenter fremhævede Per Methner den bekostelige, men frugtbare tolærerordning og den projektorienterede undervisning og påpegede vigtigheden af efteruddannelse, selvfølgelig i Klassikerforeningens regi, men også i udlandet.

De fremtidige planer var i høj grad baseret på IT og fjernundervisningskurser. Per Methner kunne fortælle, at 90 studenter allerede har erhvervet sig græsk og/eller latin på højt niveau via nettet, og at der er planer om at udvide med et engelsksproget kursus (*Cambridge Certificate*). I det hele taget understregede Per Methner nødvendigheden af internationalt samarbejde og skitserede muligheden for et EU-støttet projekt med Verona, Cambridge og København som aktører.

Marianne Pade: »Suppleringsuddannelser på internettet«

Lektor i klassisk filologi ved Aarhus Universitet Marianne Pade gjorde indledningsvis opmærksom på, at hendes bidrag til konferencen var af praktisk karakter i form af en redegørelse for internetbaserede kurser indenfor det klassiske fagområde i Københavns Universitets regi.

Marianne Pade kunne berette, at der i øjeblikket eksisterer to internetbaserede kulturkurser, nemlig *Antik kultur*, som et bachelortilvalg under oldtidskundskab, og *Renæssancekundskab* som frit bachelortilvalg. Hun redegjorde endvidere for planer om forløbet *Introduktion til europæisk middelalder* som frit bachelortilvalg. De eksisterende kurser indeholder tekst, billeder (audiovisuelle shows), forelæsninger, spørgsmål, opgaver og diskussionsfora i form af chat. Udover de kulturformidlende forløb har to sproglige forløb set dagens lys: *Græsk modul I-III* og *Latin modul I-III* (begge propædeutiske kurser). Kontakten med underviseren består i to ugentlige afleveringsopgaver, men derudover indeholder kurset også løbende øvelser og tests med elektroniske løsninger og svar.

Marianne Pade argumenterede for de åbenlyse fordele ved sådanne internetbaserede kurser. I et økonomisk perspektiv er det nærliggende, at der er penge at spare, når al lærerkontakt ikke længere behøver være til en højtbetalt lektor, idet computeren foretager noget af den mekaniske opgaveretning, medens andre typer opgaver f.eks. kunne rettes af tutorer. For de studerende er der en stor gevinst at hente i form af fleksibilitet og smidighed. Mødetidspunkt og geografisk beliggenhed er ikke længere begrænsende faktorer.

Marianne Pade så gerne den internetbaserede undervisning side om side med, og som supplering til, den talte undervisning og påpegede, at en sådan type undervisning i virkeligheden giver større mulighed for korrespondance mellem underviser og studerende.

Gerd Haverling: Afslutning

Studieleder ved Afdeling for Klassisk filologi på Aarhus Universitet Gerd Haverling stod for konferencens sidste indlæg. Hun begyndte med at påpege forskellene mellem Danmark og Sverige i den måde, man definerer *klassisk filologi*, *latin* og *græsk*. I Sverige er man enten latinist eller graecist og forventes da i princippet at have kendskab til alle aspekter af sproget. I latinens tilfælde gælder det alt fra de ældste indskrifter til latinens anvendelse ved universiteterne i 1700-tallets Europa. I modsætning hertil lægges der i Danmark større vægt på de to sprog i kombination (klassisk filologi), med særlig betoning på den litterære arv fra antikken. En vigtig årsag til dette, og til at græsk står stærkere i Danmark end i Sverige, er oldtidskundskab i gymnasieskolen.

Gerd Haverling konkluderede herefter kort på dagens oplæg. Hun påpegede, at der med IT er banet vej for, at lærer-ressourcerne på landets institutter for de klassiske fag kan udnyttes bedre, fordi dette giver mulighed for, at lærerne via nettet også kan undervise på andre institutter end deres eget. Dette kan forøge det enkelte instituts bredde og være et stærkt argument mod at nedlægge institutter. Gerd Haverling påpegede desuden, at det er vigtigt, at unge mennesker lærer sprog, gerne så mange og så forskellige som muligt. Hun understregede vigtigheden af de klassiske fag i gymnasiet, fordi de er den nødvendige indgangsvinkel til studiet af sprog og fremmede kulturer i almindelighed.

Afslutningsvis pointerede hun det, der efter hendes mening er kernen i vores arbejde, nemlig at læse de gamle tekster på originalsproget, fordi disse kundskaber åbner døren til en verden befolket af fascinerende personligheder fra forskellige tider. Som eksempel nævnte hun sin nylige læsning af Gregorius af Tours – hendes udgangspunkt var egentlig sprogvidenskabeligt, men hun kunne ikke undgå at blive imponeret af den gamle biskop og hans beretning under læsningen.

Således blev vigtigheden af samspillet mellem sprog og indhold slået fast, og der lød fra svensk side en kraftig understregning af den afgørende rolle for al videre uddannelse, som de klassiske fag spiller i den danske gymnasieskole.

Diskussion og opsamling

Den afsluttende diskussion udeblev, måske fordi deltagerne var trætte efter den lange dag. Der blev dog diskuteret løbende efter oplæggene, men der var desværre ikke afsat tid nok i programmet til, at debatten for alvor kunne udfolde sig og resultere i en samlet strategi. Derfor virkede diskussionen trods den noget skarpe tone beklageligvis som lidt spredt fægtning. Det blev bl.a. diskuteret, om antikken stadig står som et kvalitetsstempel per se i den danske befolkning eller historien forbruges uden hierarki, om de klassiske fag lukker sig for meget om sig selv, om vi er for tørre og puristiske i vores metodiske tilgang, om receptionshistorien skal dyrkes i højere grad, og om hvorvidt vi skal ride med på den antropologiske modebølge.

På trods af de gode intentioner tegnede der sig ikke noget særligt klart billede visionsmæssigt. Måske skyldes manglen på konkrete forslag for lidt ungdom i programmet – eller måske noget helt konkret for deltagerne at forholde sig til omkring fremtiden. Af den grund var det utrolig ærgerligt, at Margrete Auken ikke kunne komme og gøre rede for de klassiske fags stilling på Christiansborg. Denne tilstand af uvidenhed er nok det største problem for vores fag på nuværende tidspunkt. Vi har efterfølgende forsøgt at få en kommentar fra Margrete Auken, men hun har pga. tidspres udsat sit svar.

Overordnet set var der dog bred enighed om nødvendigheden af at integrere IT i undervisningen, en udvikling, konferencen understregede, allerede er godt i gang. Der var også enighed om, at fagets objektivistiske og »pedantiske« metode på ingen måde udelukker lidenskabelighed og engagement (det bekræftede flere af oplæggene i høj grad) eller samarbejde med andre faggrupper, men tværtimod kan og skal styrke et sådant samarbejde. Vi behøver samspillet med andre fag for at skrive de større synteser, og andre fag behøver vores pedanteri som udgangspunkt for deres forskning. Netop akkuratesse og detalje er helt centrale dyder, som efterlyses fra mange kanter, også fra det private erhvervsliv. Vi skal derfor holde fast i den autoptiske tilgang til faget, men samtidig være bevidste om tidsånden. Fagets metodiske essens er åbenhed og dialog. Derfor burde faget heller ikke fra sin solide base have vanskeligt ved at leve op til den globaliserede verdens krav om åbenhed over for nye tiltag.

Hvad skal der videre ske? Fra arrangørernes side er der planer om at rundsende en lille opsamling/vurdering til de folk, der skrev sig på mailing-listen, som lå ved indgangen til konferencen. Andre interesserede kan læse den på www.chreteria.dk (se under Nyheder), hvor også andet materiale fra dagen (såsom Ole Thomsens og Hans Lauge Hansens handouts) er tilgængeligt. Som et initiativ til videre diskussion, findes der også her et debatforum, hvor alle kan (og opfordres til at) diskutere fagets fremtid.

Konferencen indgik desuden som en lille, afsluttende del af P2's temaaften om *Odysseen* d. 3.11.2002, og udsendelsen kan (gen)høres på www.dr.dk/P2/temasondag/tidl.htm. I øvrigt kan oplysninger om fjernundervisningskurserne ved Københavns Universitet, som Marianne Pade præsenterede i sit oplæg, findes på www.igl.ku.dk (se under punktet fjernundervisning).

Det må siges at være et godt initiativ, *Utile Dulci* har taget. Spørgsmålet er bare, hvor langt vi er nået på denne ene dag: Kommer der noget konkret ud af konferencen? Oplæggene er en god begyndelse, men – en begyndelse. For der er ingen tvivl om, at den selvvurdering og fornyelse, faget har brug for, ikke kommer af en enkelt lørdag. Dette kan kun være startskuddet.

Som Chr. Gorm Tortzen påpegede i sit oplæg, medfører vort fags lange tradition både fordele og ulemper. Noget positivt er samhørigheden mellem skole og universitet og evnen til fordybelse, men samtidig er vi i fare for at blive et for lukket miljø. Vi må diskutere videre – indbyrdes og, måske vigtigst af alt, med andre fag og verden udenfor de klassiske mure, en pointe, som også var afspejlet på konferencen i sammensætningen af oplæg.

Vi er nødt til at se udad og ikke tro, at sagen er klaret udelukkende med en diskussion i egne rækker. Hvis bare alle på Christiansborg var klassiske filologer ... Men det er de ikke. Den kommende opgave er en dialog, et samarbejde. Dels må de klassiske fag indbyrdes overskride de sædvanlige opdelinger og barrierer, og skabe et fælles klassisk grundlag, hvor de forskellige afdelinger kan støtte hinanden. Dels kan vi have gavn af samarbejde med andre fag, hvis erfaringer og overvejelser vi kan gøre brug af. Det er vigtigt med en så fælles front som overhovedet muligt. Opgaven er at lade vores fag indgå i dette samarbejde uden, at det mister de særlige kvalifikationer, vi holder så meget af.

For der er ingen tvivl om, at meget i høj grad er op til os selv, og det er derfor vigtigt, at vi melder ud. Initiativet er hermed kastet ud til alle i Danmark, der beskæftiger sig med de klassiske fag. Man kunne måske oprette »en tænketank«, et udvalg, der, udover at komme med gode forslag, også kan samle trådene fra hele landet. Som en start opfordres alle til at give deres besyv med på det dertil indrettede debatforum.

Vi skal tænke realistisk og have føling med, hvad der sker politisk, men vi må heller ikke miste lidenskaben og kærligheden til faget og det deraf følgende krav om dets høje niveau. Vi må finde en gylden middelvej mellem disse to yderpunkter og – med Hume – lade fornuften være følelsernes tjener. Vi må finde nye veje uden at være nødt til at give afkald på kvalitet og den dannelse, det er vort fags tradition at stå for, så andre også, uden at lyve, kan sige, at de har prøvet *det*.

Anne Mette Borch Hansen
Klassisk Filologi, AU
NIBH@mail.tele.dk

Anne Chresteria Jakobsen
Klassisk Filologi, AU
Chresteria@Chresteria.dk

MODERNITETEN FØR & NU

En fagmands utidige erindringer

af Ivar Gjørup

Lørdag d. 2. november var der Temadag om Klassisk Filologi på Aarhus Universitet. En af de medvirkende fandt anledning til et tilbageblik - og en kommentar.

Det var kærlighed ved første blik. Klasselæreren havde ellers advaret os om det modsatte. Det var et svært sprog, sagde fru Lund; der skulle arbejdes meget. Selv havde hun fundet ud af at oversætte sætningerne bagfra, begynde med det sidste ord, når hun skulle have mening i det. Så besynderligt var det berygtede sprog: Latin.

Søren Møllersgade Skole, 1960. *Italia terra est*. Mikkelsens blå latinbog. Timen sluttede med, at vi skulle oversætte fra dansk til latin, vi måtte gerne gå i gang, før det ringede ud. Resten skulle vi så lave derhjemme. Færdig, udrød jeg i fryd, nok også lidt for at prale - det havde taget mig omtrent den tid, det tog at skrive ordene. I det øjeblik blev mit liv lagt fast. Det var det smukkeste sprog i verden.

Vores engelsklærer gennem tre år, Vestergaard hed han og lignede en ærkebrite, lang og mager og klædt i tweed, havde også latintimerne. Et kært gensyn, for i 4. mellem skulle vi skifte til Jacobsen i engelsk, og han var kedelig, han fortalte ikke historier om tyskere i toget, han havde mødt på sine rejser, som forsikrede om deres personlige skyldfrihed, hvad nazismen angik. Den slags kom Vestergaard ud for.

De gamle romere var han dog vist ikke stødt på. Forbindelsen mellem sprog og kultur trådte ikke tydeligt frem i disse timer, hvor jomfruerne på øen blev skræmt af piraternes stemmer, og de puniske krige begyndte og endte i en uoverskuelig mængde af lange latinske ordenstal.

Som jeg også elskede. Min tvillingsøster gik i samme klasse og valgte ikke latin, hun var fremragende til matematik, det er alle mine søskende. Jeg er det sorte får. God til sprog.

De deponente verber var en overrumpling. Siden hen har jeg altid pålagt mig selv to ting: At forklare mine elever, hvorfor der overhovedet findes noget så mærkværdigt som verber med passiv form, men aktiv betydning. Og i begynderforløbet at indføre dem samtidig med de almindelige verber - så går det af sig selv.

II. Randers Statsskole havde ikke nogen klassisksproglig gren. Jeg måtte altså blive nysproglig. Vores latinlærer hed Nissen, en elskelig mand, som sluttede hver time med at oversætte de 18 linjer i Krarup og Nielsen, som vi skulle læse til næste gang. Ikke så hurtigt, råbte pigerne i klassen, som skrev ned.

Undertiden svingede Nissen sit ene ben højt op og ud i en bue fra katederforhøjningen, nærmest som ville han gå strækmarch, og råbte 'Razzia!' Vilde skrig i klassen, med rovdyrets hurtighed var han ved en af pultene og bemægtigede sig den lille trykte oversættelse, som eleven havde under bordet og ikke nåede at få gemt ned i tasken - så røg den ud ad vinduet ud på sportspladsen, eller lå på katederet resten af timen. Den anergivne elev kunne så love aldrig igen at have den liggende fremme på bordet, når hun blev hørt; og få det lille slatne hæfte tilbage.

Digtningen ramte mig på engelsk, før den fik tag i mig på dansk. Shelley var ren vellyd, og Goethe listede sig ind i ørerne på mig, en rigdom foldede sig ud; det nysproglige gymnasieforløb gav overblik, engelsk og tysk tog litteraturhistorien med og lagde et grundlag for al senere læsning. Uanset hvad slags fagmenneske man siden blev.

Men Horats i 3.g. var en fremmedartet oplevelse; nu blev ordstillingen dog for kunstig. Soracte dannede skønne ordbilleder af Tiberlandet i frostens greb, men slutstrofen er og bliver dog en krøllet sag, hvor man skulle fiske ord ud fra tre-fire linjer på skift, når man oversatte det. Derfor læste jeg det også sådan, opfattede det ud fra dansk - og var lige ved at give fru Lund ret: Latin kunne være besynderligt.

Der gik mange år, før min fortrolighed med parallelforskudte ord i latin blev så stor, at jeg kunne nyde spillet, *proditor* i én linje, *risus* i den næste, forberedt af *gratus*, mens *pigen* har gemt sig - *latentis* - i linjen før den, hvor hun nævnes, *puellea*: En klukkende stykvis opdagelse, *intumo / ... ab angulo*. I virkeligheden er det musik.

III. Da jeg siden hen selv fik timer i latin, udstyrede jeg mine eleverne med en oversættelse af den tekst, vi læste, ikke en ussel trykt snydeoversættelse, som giver indtryk af, at man må være sær i hovedet, hvis man har latin som sit sprog - men en litterær oversættelse. Og en gloseliste, som jeg med nogen umage fremstillede løbende, hjemme på min lille røde og rappe Olivettiskrivemaskine. Det var før computernes og tekstanlæggenes tidsalder.

De fleste gloser optrådte med alle hovedbetydninger angivet, ikke kun den, der skulle anvendes på det pågældende sted i teksten. Også dette er vigtigt. Ikke nogen tæt glossering, men nok til at hjælpe eleverne et stykke vej, når de samtidig havde tekstens mening fra oversættelsen.

Jeg ville ikke ende hver latintime med oversættelse af næste times lektie, som min kære Nissen havde gjort. De fik at vide, hvor langt de skulle læse til næste gang, og så ringede det ud. Timen gik med oplæsning, de skulle altid læse op, derefter oversættelse - hvor eleven gerne måtte fumle: Timen er et arbejdssamvær, ikke et forhør - samt analyse og indholdsdrøftelse.

Sammenhængen mellem grammatisk analyse og indhold i teksten var vigtig for mig. 'Kryds og bolle' kaldtes det, og kan det vel stadig hedde også i dag; jeg kaldte det 'langsom gengivelse'. Indholdet gentaget i *slow motion*. Hvem gør hvad? Hvem er de? Det er spørgsmålet bag alle krydsene og bollerne, og det videre spørgsmål: Hvem hævder, at de gør sådan? Er sådan?

Forfatteren styrer fremstillingen. Vi kiggede ham i kortene. Sætningsanalyse i Gallerkrigen er samtidig en undersøgelse af journalistiske virkemidler; eleverne lærte at lægge mærke til Cæsars verballed, Cæsar 'forudser' og 'indser' og 'overvejer' og 'bedømmer', det er den slags ord, der får bolle under; og kryds under Cæsar. Vi læste begyndelsen af 4. bog af Gallerkrigen, og bemærkede

det lille sproglige træk, som man let overser i hurtig gengivelse: At '*Germani*' på et følsomt sted i fortællingen skifter betegnelse, nu hedder de ikke længere '*Germani*', men '*hostes*'.

Men de har endnu intet fjendtligt foretaget sig.

Sådan evner Cæsar at få ret, når det går galt en side senere. Men ser man efter, lover hans sprog mere, end virkeligheden holder. Et latinpensum indbyder til tusinde iagttagelser i sproget som verdensbillede, som skønhed og fordrejning. Den unge læser lærer at gennemskue sproget. Men man må øve sig i 'kryds og bolle', for at det skal give mening. Ellers bliver gennemskueligheden til påståelighed. Jeg oplever påståelige unge mennesker. Også ældre. De er ubehagelige at omgås. Ordene bliver støj, ikke sprog.

IV. Min stolthed var syvtallerne. Enhver kan undervise titaller, det var sådan, lærerne gjorde i min barndom, jeg var selv et syvtal - det hed noget andet dengang - i fagene sløjde og gymnastik; jeg fik ikke undervisning, men hånt i de fag. Til gengæld tog man modet fra mine klassekammerater i de læsefag, som jeg elskede, og som jeg klarede mig godt i. Det så jeg ingen mening i at gentage: Syvtallerne var de piger, som inden for den første uge stod ved mit kateder og bare lige ville sige, at jeg kunne godt lade være med at tage dem op i latin. De kunne simpelthen ikke lære det, det var lige meget, hvad jeg sagde. De forstod det ikke.

Vi havde latin i to år på det tidspunkt. Og de slap ikke for at blive hørt. Men de slap for at blive hånet. Det kan ryste mig at tænke på, hvordan lærere engang fandt det passende at opføre sig over for deres elever. Og hvor dybt lærere har skadet deres fag ved det. Ødelagt glæden ved at lære noget. Kloge var de piger ikke, når det gjaldt latin; men de nåede dog at opdage, at latin er et sprog som andre sprog. Man kan læse det, og få fat på lidt af meningen efterhånden. Og møde en verden, de ikke ville have mødt på nogen anden måde: Romernes verden indeholdt i deres sprog.

De ville have fået 3 eller 5, hvis de havde fået lov til at leve videre med deres angst og nervøsitet, som traditionen byder. Nu fik de i stedet 7. Og fandt faget spændende.

V. Mine år på universitetet blev mange. Jeg begyndte i 1964 og tog eksamen i januar 1977, det blev til tolv et halvt år. På et tidspunkt midt i halvfjerdserne fortalte en yngre medstuderende mig - yngre var de på det tidspunkt alle - at min professor Friis Johansen i festligt lag på instituttet havde udtalt: Gjørup, han blir aldrig færdig!

Det gjorde et vist indtryk. Desuden havde jeg en lille søn i vuggen. Det kunne være på tide at gøre alvor af det. Jeg havde da undervist i fem skoleår på Aarhus Katedralskole, for der var lærermangel, og jeg har aldrig følt mig så rig, før eller siden, som i de år i begyndelsen af halvfjerdserne: God løn, billig lejlighed, studenterbudget hvad udgifter angik.

Nu gjorde jeg mig færdig, blev fastansat, købte hus og blev fattig.

Min fastansættelse i 1979 indebar, at jeg endelig kunne komme til at undervise i græsk. Efter råd fra Christian Iuul i Hjørring indkøbte jeg fra England det begyndersystem, som hedder *Reading Greek*, som var fremragende til mine formål. På mange måder lignede systemet det materiale, jeg selv havde frembragt i latin: Hensigten var igen at flytte opmærksomheden over til læseøvelsen, time efter time på besøg i et fremmed sprog, en fremmed bevidsthed.

I de år måtte eleverne fravælge engelsk for at blive klassisksproglige. Det var da en god støtte for de unge mennesker, at de dagligt skulle bruge engelsk som arbejdsprog i faget græsk; selvom det kunne give pudsige misforståelser. Det græske *tikto* blev gengivet som 'bjørn' engang - mellemliddet var det engelske 'bear', som her betød 'at føde'.

Det var min stolthed dengang, og er det også i dag, at disse syttenårige begyndte i august i 2.g. med ikke at kunne det græske alfabet - og sluttede i 3.g. med at læse dele af Sophokles' 'Ødipus' og Platons 'Symposion' på originalsproget. Og virkelig læse det; ingen snydeoversættelser!

VI. I disse årtier var gymnasieuddannelsen til uophørlig diskussion. Det er den stadig. Den er ikke blevet bedre af det. Lærerne er i dag langt bedre, end de var i lektor Blommes dage - men offentligheden bliver ved med at ytre sig om de forskellige fag, som om det var en form for overgreb mod det unge menneske, at man får tilbud om at blive undervist i dem.

Vi fik en lille gymnasireform i 1971, den bestod i en ganske omfattende ændring på bekendtgørelsesniveau; grenvalgsgymnasiet var indført fra 1963. Tilvalgsgymnasiet begyndte i 1989; og nu forestår der endnu en reform, bebudet til 2005. Det hindrer ikke socialdemokraternes uddannelsespolitiske ordfører Carsten Hansen i at omtale gymnasiet som en skole fra 1903. Det, som er gammelt, må ud, er tanken bag. Som måske knap nok er en tanke. Snarere en refleks.

Tænk, hvis synspunktet blev ført igennem!?

Gymnasiet er forpligtet til at undervise i det, som er gammelt. Det som er vigtigt. Det er ethvert ungt menneskes ret - og burde tælle blandt menneskerettighederne - at finde ud af, hvor vi kommer fra, hvad der er sket forud for vort eget lille liv, hvordan vores sprog er blevet til. Det virkelige overgreb mod unge mennesker er ikke at undervise dem: Men at holde dem indespærret i klasselokalerne og ikke undervise dem!

Vi er sprogvæsner. Forskerne kan påpege, at vi er programmerede til at lære sprog, fra 3-4 års alderen eksploderer det nærmest. Vi kan slet ikke få nok. Det er et instinkt. Femten år gamle har vi et fuldt udfoldet sprog og kan kæfte op i forsamlinger, vælge mellem meninger, som gør indtryk på os. En hel verden er tilgængelig for os gennem sproget. Vi får øje på verden gennem sproget.

Derfor er det pinedød nødvendigt, at vi også får øje på os selv i sproget. Os selv som sprogvæsner.

VII. Tusinder af gymnasielærere har sørget for, at denne pointe aldrig helt er blevet tabt af syne, tværs gennem alle reformer og modekrav. De femtenårige får lov at opdage, at de er historisk betingede væsner; intet af det, de er, bygger på egen dannelse, alt er dannet af forældrene, af samfundet, traditionen, af fortællingerne og billederne omkring dem.

Når de begynder at ane, hvad de er dannet af - kan ordet 'dannelse' endelig få lidt mening. Men måske burde vi afskaffe det. Det lyder i de fleste ører reaktionært, eller elitært. Eller begge dele.

Vi skulle måske også prøve at føre uddannelsesdebat på det vilkår, at ingen måtte bruge ordene 'reaktionær' og 'elitær'. Disse ord vedrører menneskers samfundsværen, og skal anvendes i den sammenhæng; uddannelsen begynder med deres menneskeværen, og den er altid både reaktionær og progressiv, elitær og folkelig på én gang. Klog og dum på én gang.

Hvis der går hul på vandrørene, kender jeg for øvrigt ingen, der vil have en folkelig blikkenslager, hvis det ord betyder 'udygtig'. De vil have en 'elitær' reparation.

Det kan man se, når først man har fået øje på sproget. Men der er rigtig mange, der helst ikke vil få øje på den slags. De vil helst kun se deres egen klogskab. Og man er helvedes klog, når man kan fortælle de andre, at de er: 'Reaktionære', 'elitære', begge dele. Hu hej, hvor det går, hér kommer jeg, jeg har ret, og du har en fordom, og nu skal vi have en fordomsfri debat.

VIII. Nutidens læser vil have svært ved at indleve sig i, hvor defensive sprogfagene var i de årtier. Vi har ikke forvundet det. Vi var familiens sorte får. De artige drenge, det var først og fremmest samfundsfag, som var nyt og ubesmittet, ingen skeletter i skabene, ingen lektor Blommer i deres faglige mytologi; biologi var også et nyt og lovende fag, som ville rydde op i miljøsvineriet - selvom de vistnok havde enkelte skeletter i skabene.

Dansklærerne skyndte sig at forklæde dansk som en slags samfundsfag, hvor man øvede sig i påståelighed og læste H.C. Andersen i moderne retskrivning - for unge Mennesker kunde virkelig ikke taale Læsningen af saadanne antiquerede Skriftbilleder som dette.

Det er en mærkværdighed for mig, at unge mennesker klatrer op ad fjeldvægge og springer elastikspring og udsætter sig for livsfare ophængt under et dragesejl - men hvis man påfører dem et stort begyndelsesbogstav eller en fremmedsproget ordbøjning, slår deres beskyttere kreds om dem: Dette kan man virkelig ikke udsætte den værgeløse opvoksende ungdom for! Hvis de skal læse en sætning med flere bisætninger - som i denne tekst, hvor de skal tænde for tankevirksomheden for at følge med - er det et spørgsmål, om de gider. Og kræve det af dem, det kan man ikke.

Slet ikke, hvis man er blevet så gammel, at man ved det, som de siden hen vil opdage selv: At det gælder livet. Vi er i livsfare hver dag. Også uden fjeldklatring.

IX. Der er stadig otte år tilbage, før halvfjerdsernes meningsdannere går på pension. De når at få endnu en gymnasireform presset igennem, ser det ud til. Med faglige sammenbrud til følge. Ganske vist siger regeringen - som lider af borgerlig selvforståelse, det vi kaldte falsk bevidsthed i halvfjerdserne - at viden og faglighed skal i højsædet. Men meningsdannerne kræver tværfaglighed, ingen kan forklare dem, at vi må have faglighed, før vi kan gå på tværs mellem fagene. Og vi skal have masser af forsøg. Men det enkelte unge menneske passerer kun gymnasiet én gang. Hvor morsomt er det, at gymnasielærere og politikere sidder og laver forsøg med det?

Den første lørdag i november 2002 havde vi Temadag på Aarhus Universitet. Alle talte mandarinsprog, politikernes og meningsdanneres plusord fløj gennem luften; ingen gjorde ophævelser, undtagen bagefter, undtagen i pauserne, på tomandshånd. To og tre sammen talte vi virkelighedens sprog, talte forelsket om fagligheden, talte om sprogfagene, som har undervist og oplært nye mennesker i årtusinder og aldrig gjort skade, men fastholdt vores menneskeværen. Lært og videregivet lærdom, om Sprog, om Rum og Tid.

Vi taler dæmpet om dette - men den dæmpede tale høres ikke. Vi overdøves, der skråles og bruges ord, fagene er 'forældede', 'reaktionære', 'elitære'. Og de unge hellige står der igen, det er et bevægende syn, de minder mig om mine gymnasiekolleger i halvfjerdserne, vi brændte for den gode sag. En ung antikhistoriker står foran mig i aulaen, han bærer mikrofon og jeg har også selv

en mikrofon i hånden, vi står foran et par hundrede tilhørere og han vil redde mine elskede fag. Men jeg modsiger ham.

Med stor alvor frabeder han sig mine indvendinger. Han forstår ikke, at jeg modsiger ham. Jeg har ikke hørt, hvad han sagde, tænker han. Og siger han til mig: Du har ikke hørt, hvad jeg sagde. Og så tilføjer han disse ord: 'Det skyldes måske, at du lever i moderniteten, uden at ville se det i øjnene'.

Jeg kunne ikke høre, om 'modernitet' skulle staves med stort begyndelsesbogstav. Men det skulle det nok.

Ifølge den unge historiker skal 'antikfagene' - smag lige på det ord - overleve som *receptionshistorie*. Vi skal bistå andre fag, som er så heldige at befatte sig med tidsaldre tættere på nutiden, undskyld: Moderniteten. Vi skal hjælpe disse heldige fag med at få rede på, hvad mennesker i disse tidsaldre så i antikken. Vi skal forske i, hvordan Goethe eller Kierkegaard opfattede Homer og Platon; men vor egen opfattelse er uvedkommende.

Antikken er nemlig præmoderne.

Skal vi tage den i langsom gengivelse? Det er en sætning, hvor to tidsbetegnelser - 'antik' og 'moderne' - stilles op i en betragtning, der lover mere, end den holder. Den lille forstavelse 'præ' udretter underværker: Antikken er præmoderne. Det værste er, at folk, som bruger den slags sprog, virkelig tror, at de har sagt noget. Påståelighed.

Sophokles har skrevet skarpere, mere indtrængende - og det vil vel sige mere 'moderne' (?) - om Magtens problem end nogen anden skuespilforfatter. Hvad stiller vi op med det? Undersøger vi, hvad Goethe fik ud af læsningen? Freud har vist også læst Sophokles, lad os spørge om hans mening?

X. Da jeg selv var ung og hellig, indkaldte jeg højtidsfuldt fagets lærere til debattmøde, jeg var lige kommet i studenterrådet og havde fået at vide, at sådan noget skulle jeg gøre; det var året før 68. Professorerne Blatt og Holger Friis Johansen indfandt sig og påhørte mine og andres betragtninger. Selv var jeg meget optaget af det med indholdet. Vi skulle lære om indholdet i de tekster, vi læste, mente jeg; ikke kun om fejl i overleveringen og realia samt sproglige besynderligheder.

Blatt udtrykte sympati for tanken, men tilføjede den betragtning, som man må bruge et liv til at fordøje: Disse to sprog er så vanskelige at lære, sagde han, at man ikke på de seks år, studiet tager, kan udvikle den fornødne læsefærdighed til at danne sig en selvstændig opfattelse af indholdet. Sagt med elskværdig stemmeføring; men det indbød ikke til modsigelse. Jeg gjorde dog indvendinger alligevel, anførte, at man godt kunne undervise i litteratur også uden at beherske alle enkeltheder i det pågældende sprog - det mener jeg for så vidt stadig. Ellers var vi ilde stedt.

Efter mødet sagde Friis Johansen til mig - først meget senere blev han til 'Holger' - at man ikke kunne undervise i smag. Man kunne godt sætte ord på sin smag, sagde jeg, derefter måtte den enkelte elev selv udvikle sig som læser. Men smagen kunne drøftes, kunne inddrages.

Længere kom vi ikke. Jeg når aldrig de tos evne til at læse græske og latinske tekster, eller mængden af læsning, de nåede. Men som fagmand vil jeg ikke sætte målet lavere.

Nøgleordene for den kommende gymnasireform er Viden, Faglighed og Perspektiv, fortalte fagkonsulenten os. De to første ord giver mening - det sidste er et af den slags ord, der lover mere, end det holder. Men måske er perspektivet netop dette, at jeg lever i Moderniteten og ikke vil se det i øjnene?

Viden, Faglighed, Eksistens. Al uddannelse bygger på disse tre.

Ivar Gjørup
Klassisk Filologi, AU
ivar@egoland.dk

OLDTID OG MIDDELALDER – I TAKT MED TIDEN?

af Jens Refslund Poulsen

D. 2. november 2002 blev der afholdt en konference med titlen 'Klassisk filologi i Danmark'. Konferencen var arrangeret af Utile Dulci, studenterforeningen på Institut for Oldtids- og Middelalderforskning, og undertegnede var selv en af initiativtagerne, der sammen med mange engagerede og energiske medstuderende tog sig tid til dette afbræk fra undervisningen og faglitteraturen på biblioteket.

Der blev talt om alt fra den klassiske filologis spæde begyndelse, da Ansgar o. år 800 kom for at kristne vore hedenske forfædre, til dagens internetuddannelser i antikfagene, men mest af alt om overlevelsestrategier for den klassiske filologi: Latin, græsk og oldtidskundskab. For det er vel også det, der optager de fleste klassiske filologer i disse dage, hvor både gymnasie- og universitetsreform står for døren. Bevares latin, græsk og oldtidskundskab i gymnasiet og dermed også på længere sigt på universitetet? Og i hvilken form? Spørgsmålet om den klassiske filologis fremtid var da også arrangørernes primære motivation for at samle fagets udøvere i Aarhus Universitets *Aula Maxima*.

Disse nagende spørgsmål kunne konferencens talere, tilhørere og arrangører imidlertid ikke besvare. Af gode grunde kan man mene, eftersom ingen endnu med sikkerhed ved, hvad og hvordan politikerne vil reformere gymnasiet og universitetet. Men ikke desto mindre sluttede dagen aporetisk (vi ved kun, at vi intet ved)! Sandheden er selvfølgelig, at vi selv skal være med til at besvare disse spørgsmål, ellers er der andre, der gør det for os – i bedste fald. I værste fald 'glemmer' de helt at spørge og lader den arme majestæt fjerne fagene fra gymnasiets fagrække med et pennestrøg: *Approbavit*. Så det gør vi så fra dags dato: Skriver læserbreve, kronikker, høringsvar, oplader vor røst i forsamlinger (herunder familiemiddage!), diskuterer, debatterer, polemiserer og hvad vi ellers kan finde på med enhver, der gider høre på os!

Svarene på de mange ubesvarede spørgsmål, som d. 2. november lod os tilbage med, beror efter min mening ikke alene på den kommende politiske debat og beslutninger, de beror i lige så høj grad, måske endda i højere grad, på os selv: De klassiske filologer. Det er først og fremmest os, der har problemet. Det er vores fremtid, det gælder. Vores medborgere klarer sig nok endda, om de så forstår vores overbærende *beati pauperes spiritu* 'salige er de fattige i ånden' eller ej.

Men kan vi svare overbevisende på spørgsmålene, hvis vi dybest set ikke ved, hvad vi skal svare? For gør vi det? Forfalder vi ikke ofte til klichéer, når vi skal retfærdiggøre klassisk filologi for udenforstående? Almengyldig og forbilledlig litteratur, eksemplarisk grammatik, filosofiens fædre, Europas vugge og, hvis alt andet glipper, Romerretten. Det er vel de falmede arvestykker, vi plejer at støve af i vores velmente, humanistiske forsøg på at retfærdiggøre et fag, som ikke direkte kan 'bruges til noget', som det hedder i moderne forbrugersprog.

Vi må imidlertid slå enhver form for automatpilot og –svar fra i de debatter, der må komme, for vi har efter min mening brug for langt mere nuancerede svar end dem, vi normalt disker op med. Vi bliver nødt til at (re-)definere vores fag: Den klassiske filologi. Hvad kan vi? Hvad skal vi? Hvad vil vi? Dernæst må vi lære at formidle vores budskab, så vores målgruppe kan forstå, hvad vi taler om; det være sig kolleger, politikere, onkler og tanter. Det er fantastisk så dårlige vi

humanister, klassiske filologer i særdeleshed, er til at få andre til at forstå, hvad vi beskæftiger os med og hvorfor. Er evnen til kommunikation og formidling ellers ikke den evne, vi klynger os til og hævder at besidde, når vi faldbyder os selv på virkelighedens store jobmarked?

Lad os starte i det nære, på vores gamle Institut for Oldtids- og Middelalderforskning (så længe det endnu hedder det...). Lad os tage hånd om det rystende lave studenteroptag og det store frafald. Lad os indse at mange af vores nyligt udsprungne kandidater i stadigt stigende omfang søger andre udfordringer end gymnasieskolens, og at de der trods alt stadig har lyst til at prøve kræfter med landets ungdom, ofte ikke føler sig tilstrækkeligt rustet til opgaven (hvordan underviser man f.eks. som nyudklækket klassisk filolog i oldtidskundskab?).

Vi har brug for nye studieordninger i klassisk filologi, latin, græsk og oldtidskundskab.

- Studieordninger som først og fremmest gør det muligt i realiteten at gennemføre et 5-årigt kandidatstudium, et 3½-årigt hovedfagsstudium, et 1½- el. 2-årigt sidefagsstudium på den *normerede* tid. Uanset om man kan lide det eller ej, er det absolut nødvendigt for et studium af i dag at afpasse kravene til studenterne efter den givne tids- og arbejdsramme. Det nytter ganske simpelt ikke, at alle ved, skønt ingen siger det (i hvert fald ikke offentligt), at det ikke lader sig gøre at gennemføre et studium på den tid, som skrevet står. Stagnerende STÅ-produktion, og dermed faldende indtægter for instituttet, og mismod og frafald blandt studenterne er de kedelige konsekvenser af en urealistisk normalstudieplan.

- Studieordninger som sigter til en bredere målgruppe end blot til den traditionelle 'hardcore' klassiske filolog, der stiller sig tilfreds ved tekstkritik og teksteksegese uden at bevæge sig op i de højere historiske, arkæologiske, filosofiske og litterære luftlag. Studenterne strømmer i disse år (eller har i hvert fald gjort det indtil nu) til de humanistiske studier, og de kommer netop for 'højt at flyve' og ikke 'ved jorden at blive'. Sidstnævnte princip hyldes ellers traditionelt af os klassiske filologer, 'thi det tjener os bedst' – bare ikke i denne sammenhæng, tror jeg. Vi skal i langt højere grad erkende, at selvom studenternes sproglige forudsætninger sikkert er ringere end de var for 20 år siden, ønsker de ikke nødvendigvis at henslæbe de 5 års studier i den basale grammatiks og den åndløse tekstlæsnings tjeneste. De ønsker mening, fortolkning, sammenhæng, budskab, perspektiv og metode fra første dag, og de skyr ingen midler for at nå deres mål, selv ikke tekster i oversættelse!

Lad os da kombinere vores filologiske akribi og nidkære system med de gamle sprog med historisk og arkæologisk overblik, filosofisk og litterær teori. Lad os læse originaltekst, side om side med mængder af tekster i oversættelse. Lad os være bevidste om, hvad vi gør og hvorfor, hvad vi kan og ikke kan, skal og ikke skal. Lad os definere den klassiske filologis metode. Efter min mening bør vi tænke og skrive sådanne tiltag ind i de nye studieordninger, sammen med nye eksamensformer og krav om formidling og tværfaglighed. Målrettede studieordninger (og målrettet undervisning) giver mere målrettede og tilfredse studenter, der – bevidste om deres eget værd og muligheder – står godt rustede til de stillinger, de skal ud at beklæde.

Nye studieordninger er første skridt på vejen til et bedre og levedygtigt institut. Dernæst kommer (eller deraf opstår) det daglige arbejdsmiljø, hvor studenter og undervisere *med* og *blandt* hinanden trives fagligt og socialt, hvad enten det er i undervisningen, på biblioteket eller i Stuen. På dette område er der allerede et par gode initiativer i gang: Gerds seminarer hver anden torsdag i seminarrummet, hvor såvel undervisere som studerende på skift fremlægger, hvad de arbejder med (her deltager der desværre alt for få studerende!), og ligeledes er der fænomenet 'Lang læsedag', startet af en flok energiske 2. års studerende, som hver tirsdag kl. 16 i Stuen samler alle der har lyst, til kaffe og kage, små foredrag, improviserede taler og allehånde hyggelige indslag.

Tværfagligheden og de interinstitutionelle relationer er blevet styrket ved instituttets sammenlægning med Romansk Institut, både på underviser og studentside. Faglige dage og fælles fagudvalgsmøder blomstrer; alt sammen positivt for en student som undertegnede, der tidligere var en arg modstander af denne sammenlægning. Men samarbejdet kan og bør udvides til i højere grad også at omfatte de andre antikfag både her i Århus og i Odense og København. Antikfagene bør holde sammen og trække på hinanden, thi vi lever vel af og for hinanden (?) og deler formodentlig fremtid og skæbnefællesskab. Hvad med at oprette en klassisk-filologisk forskerskole for alle fagets ph.d.-studerende? Hvad med at lave tværfaglig undervisning med klassisk arkæologi og antikhistorie? Hvad med at interessere sig for det nye Center for Sortehavsstudier, hvor også klassiske filologer kan søge (eksternt finansierede!) ph.d.-stipendier? Hvad med at gøre de københavnske elementarkurser kunsten efter og forsøge at samle den aarhusianske propædeutikundervisning for klassisk filologi, arkæologi, antikhistorie, teologi og religionsvidenskab og hvem det ellers måtte interessere, i én dynamisk enhed?

Både lokalt og nationalt (endda globalt, for nu at nævne hele 3 ting!) er der således nok at tage fat på.

Vær velkommen i debatten!

Jens Refslund Poulsen
Klassisk Filologi, AU
jens_refslund_poulsen@hotmail.com

DEN USKYLDIGE HELENA

af Søren Sørensen

I sofistens Gorgias' tale *Lovtale over Helena* fremlægges der fire årsager til hendes flugt fra Sparta til Troja, der skal forsvare og dermed lovprise hende, nemlig gudernes magt, voldeligt overgreb af Paris, hans overtalelse af hende eller hendes forelskelse i ham. Især de sidste to af disse årsager og selve den lovprisning af Helena, der er grundlaget for talen, forekommer provokerende, da hendes ry i antikken traditionelt var alt andet end positivt, jf. allerede 6. sang af Homers *Iliaden*, hvor Helena retter bebrejdelser mod *sig selv* (»jeg nedrige ulykkens redskab«) og Paris. Men i *Odysseens* 4. sang kan vi se et noget andet billede af Helena, hvor hun efter sin hjemkomst til Sparta med Menelaos nu igen er en agtet og velærværdig dronning. Og dette billede af Helena og Gorgias' lovprisning af hende kan sammenlignes med to tragedier af Euripides, der nok ikke hører til de mest læste af hans værker, nemlig *Kvinderne fra Troja (Troades)* og *Helena. Helena* er også interessant, fordi vi hér ser et eksempel på en tragedie, der ikke følger den model med det tragiske og lidelsesfulde osv., der har domineret vor opfattelse af genren siden Aristoteles' *Poetikken*. I det følgende vil jeg behandle de to Euripides-tragedier med brug af de to nyeste danske oversættelser.¹

I *Kvinderne fra Troja* (eller *Troades* fra 415 f.Kr.) optræder Helena i en enkelt scene, og bebrejdelserne mod hende, »den spartanske hore« er lagt i munden på hovedpersonen Hekabe, tidligere dronning af det erobrede Troja og koret af trojanske kvinder på vej til slaveri. Det kommer til en ordkamp (*agon*) mellem Helena og Hekabe, der har karakter af retstaler for en dommer, Helenas tidligere forsmåede, men nu mægtige ægtemand Menelaos. Euripides trækker hér på den attiske retspraksis, inklusive parternes brug af sofistisk-retoriske greb; at Helena som den anklagede og forsvarende part taler før sin anklager Hekabe, er ganske vist lige omvendt retspraksis, men må skyldes, at Hekabes tale i overensstemmelse med tendensen i denne tragedies ret traditionsbestemte bedømmelse af Helena er vigtigst og derfor holdes sidst. Men i den forsvarstale, Helena trods alt holder, påberåber hun sig først, at det, der er blevet hendes ruin (altså krigen), for grækerne jo er blevet en sejr. Og i det, der var årsag til det hele, nemlig skønhedskonkurrencen mellem Afrodite, Hera og Athene var hun jo blot Afrodites viljeløse lokkemad – »man sjakred med min dejlighed« i dette »guddommelige rufferi«. Mod den centrale anklage, Helenas flugt lægger hun atter skylden på Afrodite, der hjalp Paris, og hvis magt selv Zeus er underkastet. Afrodite er altså den skyldige - som *guder* er del af den første årsag hos Gorgias, og som hos Gorgias er Helena et offer for ydre tvang; hans fire årsager, med deres karakter af tvang og uafvendelighed, har i det hele taget et iboende *tragisk* element. Hun understreger sin uskyld ved at nævne sine gentagne forsøg på flugt fra Troja, der kan bevidnes af byens vogtere. Hertil kommer, at hun efter Paris' død i krigen havde giftet sig med en bror til ham; mod dette forsvarer hun sig med, at denne brugte *vold og magt* - som årsag nummer to hos Gorgias. Koret (af trojanske kvinder) kommenterer Helenas forsvarstale med afvisning: der er forskel på skønne *ord* og fæle *ting*, og »veltalendehed er lumskheds kunst«.

Vi bør dog tøve med således at tillægge Euripides en generel afvisning af retorik. Der er tale om, at personer i en bestemt situation afviser et synspunkt ved at bruge den retoriske fidus, det er at udnytte fordomme imod retorikken; og først og fremmest er Helenas sag, som jo »skal« tabe, faktisk ført med langt mindre retorisk raffinement end den sejrende sag, Hekabes anklage. Hun

bruger imod Helenas forsvar især argumenter ud fra(u)sandsynlighed og karakter (*ethos*): hvad *guderne* angår, er det *usandsynligt*, at Hera, Zeus' egen, ophøjede hustru og den jomfruelige Athene ville gøre sig til i en konkurrence i skønhed - endsige i *deres* forsøg på at bestikke dommeren, Paris ville tilbyde en barbar magt over græske områder, ligesom Afrodite lokkede med en kvinde; det er *usandsynligt*, at Afrodite i stedet for at anvende sin ydre, fysiske styrke som gudinde skulle have arrangeret hele den historie med at føre Paris til Sparta osv. Derimod skyldes Helenas flugt alene hendes *egen*, indre Afrodite, altså forelskelse (dvs. *eros*, som er den fjerde undskyldning til Helenas flugt fra Sparta til Troja i Gorgias' *Lovtale over Helena*); ved at *se* Paris i al hans orientalske pragt (synet, *opsis* er også hos Gorgias knyttet sammen med *eros*) forelskede hun sig - eller rettere: fik sin egen forfængelighed vakt. Der blev ikke anvendt *magt* overfor Helena - der er intet bevis på det; det samme gælder påståede flugtforsøg fra hendes side. Tværtimod havde Hekabe - og det er hendes afsluttende triumf, hvor hun bruger sig selv som vidne - selv flere gange opfordret Helena til flugt, men denne afslog af forfængelighed over for pragt og position i Troja. Vi kan se, at det – hér som senere - sjældent gør den store forskel i den slags bebrejdelse og påstande om skyld mod en kvinde som Helena, at hun både kan kritiseres som den, der selv er forført af *eros* og forfængelighed, og som den smukke, der lokker med sin forræderisk-forførende magt og fører mænd og altså hele folk i ulykke. Hvad det sidste angår, har Hekabe allerede advaret Menelaos mod at lade sig forføre til eftergivenhed i dommen - med understregning af *opsis*' aktive magt: »Hun fanger nemlig på en studs hvert mandfolks blik / - og lægger byer øde, brænder huse ned. / Der er i hendes væsen sådan trolddomskraft. / Det ved af skade jeg og du og mange fler.« (vv.982-985). Hekabes tale slutter af med det velbrugte anklager-greb: Helena skal straffes (med døden) til skræk og advarsel for andre kvinder. Menelaos dømmer hende til døden ved netop at give hende selv skylden og ikke skyde den over på Afrodite; at straffen så ikke eksekveres med det samme (eller senere!) er en anden sag.

I tragedien med selve titlen *Helena* (412f.Kr.) lader Euripides derimod hende fremtræde som frikendt og blive frikendt for alle beskyldninger med sin uskyld og ædle karakter bevist –«Så glæd jer ved Helenas ædle karakter, / for denne ros er mange kvinder ikke værd!«, som Euripides lader hendes hovedmodstander, Theoklymenos indrømme til sidst, henvendt til koret.² Provokerende som det er, sker det også på en sindrig måde, der ikke lader sofisterne meget tilbage i opfindsomhed. Helenas vanry - formuleret som både den falske, men almindelige opfattelse af hende og i hendes egen skyldstyngede selvforbandelse - kan koncentreret til netop hendes *navn* og det, man har knyttet til det, mens hendes egentlige, virkelige jeg, der har måttet lægge krop til dette vanry, netop er hendes smukke og tilsyneladende fatale, men i virkeligheden ærbare *krop*. Mytologisk kan dette forklares med en anden myte om Helena, der er kendt siden digteren Stesichoros fra første halvdel af det 6. århundrede: det var slet ikke hende, der rejste til Troja, men et »billede« (gr. *eidolon*) af hende - det var Heras hævn mod Afrodite: den ægte Helena skulle Paris ikke have!³ Stesichoros' udsagn i om den falske opfattelse af Helena bliver citeret i Platons *Phaidros* 243 A:

Denne tale er ikke sand;
du gik ikke op i de veltoftede skibe
og kom ikke til Trojas kastel.

Og i *Staten* 586 C omtales det *eidolon*, der i stedet for den ægte Helena rejste til Troja: »... ganske som man hører hos Stesichoros om heltene ved Troja der i deres forblindelse kæmpede om det blotte skyggebillede af Helena« (overs. Foss).

Så langt må man åbenbart gå til Helenas forsvar i den mytologiske fortælling. Dette understreges af detaljerne i den ramme, Euripides bruger som tragediens forhistorie og i selve tragedien: den ægte Helena har tilbragt de 10 år under den trojanske krig gemt væk i Ægypten - ærbart og uden at blive antastet af kongen, Proteus. Men han er nu død, og sønnen Theoklymenos, tragediens »skurk« vil have hende, og derfor har hun søgt tilflugt ved Proteus' grav, der er et helligt og ukrænkeligt sted. I tragediens indledning lader Euripides Helena vise, at hun til trods for egen uskyld er sværtet til af bebrejdelser, der jo er reelle nok som bebrejdelser, og at hun har vendt dem til selvbekrejdelse og klager. Hun påpeger straks dette ironiske, men tragiske misforhold mellem navn, *eidolon* og rygte (det, der i Gorgias' *Lovtale over Helena* hedder *doxa*, opfattelse) over for krop - dvs. skønhed, person og handlinger - uskyld og virkelighed. Hun er redskab og offer i et stort illusionsnummer med barske og reelle omkostninger, med den ekstra, sort-ironiske pointe, at de reelle konsekvenser, nemlig den trojanske krigslidelser og skammen over hende og følgende selvmord i hendes nærmeste slægt kun er alt for ægte. Og bag og før Heras nummer og skyld ligger jo Afrodites udnyttelse af Helena, da hun tilbød hendes krop og skønhed til Paris: »Min skønne krop - som om en ussel lod er skøn! - / var Kypris' lokkemad til ham. Derfor vandt hun.« (vv. 27-28; sml. Helenas omtale af den guddommelige »sjakren« med hende i *Kvinderne fra Troja* ovenfor).

Med truslen fra Theoklymenos aktualiseres problemet med den uskyldige krop med det vanrygtede navn radikalt: stillet over for denne trussel og prøve kan hun endelig gøre noget og bevise sin uskyld nu som før: »For skønt mit navn i Hellas har en dårlig klang, / så skal min krop i hvert fald holdes fri for skam.« (vv. 66-67). Hvad hun konkret kan gøre alene, er som nævnt foreløbigt indskrænket til tilflugt ved Proteus' grav - eller i de mest desperate øjeblikke i det følgende at være rede til at begå selvmord (som slægtninge har gjort af skam over hende!). Spørgsmålet om hendes skyld sættes straks i relief af en græsk veteran og landflygtig fra den trojanske krig, Teukros, der dukker op og fremfører de gængse anklager mod hende: »Hvad ser jeg? Billedet af den, jeg hader mest, / den lede, blodbestænkte mær, som har ødelagt / en mængde krigere fra Hellas' land - og mig med dem!« (vv. 72-74). Hun spiller klogeligt med på denne vildfarelse, men af Teukros ytres også det rygte, der er nulpunktet, hvad angår de falske rygter, og samtidigt er udgangspunkt for tragediens handling, der som nævnt også tjener som en prøve og bevisførelse på hendes uskyld: svarende til Helenas falske vanrygte er rygtet om Menelaos, at han er død på vej fra Troja, og dermed synes alt håb ude for Helena om såvel fysisk redning fra Ægypten og specielt modtræk mod Theoklymenos som gendrivelse af hendes vanry - hun har jo ingen Menelaos at overbevise om sin uskyld og vende hjem med, og skulle hun vende hjem, vil alle jo tro (med endnu en ironi), at hun er død med ham.

Koret (der består af tilfangetagne græske kvinder) kommer på scenen og viser sig straks vidende og solidariske med Helena. Sammen med koret udvikler hun temaerne omkring lidelser, krop og navn, skyld og vanskæbne, lidelser og sorger for Troja, grækerne, hendes slægt og hende selv - dvs. ikke mindst sorger for kvinderne som de indirekte ofre, sml. situationen i *Kvinderne fra Troja*, og Paris' rov af hende, og bag ham Afrodite, som den reelle årsag og skyld samt Helenas vanskæbnes kulmination nu og selvmordet som den eneste udvej og redning fra ægteskabet med Theoklymenos og samtidigt et bevis på hendes uskyld og ærbarhed - og igen som et tegn på skæbnens sorte ironi: vanskæbnen tvinger nu den ægte Helena til at tage sit eget liv, ligesom hendes *eidolon*'s »skyld« fik moderen og brødrene til at begå selvmord af skam. Grundtemaet *navn vs. krop* uddybes med hhv. de sorger og lidelser, der er knyttet til hendes navn, og »krop« forstået som hendes skønhed: på samme måde som Gorgias argumenterer imod Helenas skyld i forhold til forførelse, dvs.

forelskelse og overtalelse, har Euripides jo allerede drejet den ligefremme anklage: krop lig skønhed lig (i det mindste) objektiv årsag til utroskab til krop *dels* lig hendes *eidolon*, der nok var genstand for vold og rov og derved uskyldig, men alligevel er behængt med *eidolon*'s vanry - og *dels* lig den reelle Helena hér, der på sin side er behængt med *eidolon*'s vanry og aktuelt i fare for at blive beskæmmet af Theoklymenos. *eidolon* er altså årsag til falsk *dóxa*, ligesom forelskelse og overtalelse er det hos Gorgias (for slet ikke at nævne vold og guders magt). Forskellen mellem Euripides og Gorgias' forsvar af Helena er, at mens Euripides tager udgangspunkt i hele vanryets uvirkelige grundlag, går Gorgias i kast med selve anklagepunkterne og gør Helena til offer og dermed uskyldig.

Euripides lader i denne scene Helena kredse omkring sin krop og skønheds forbandelse: »Den skønhed, som forandrer kvinder er lykken selv, / har netop ødelagt mit liv i bund og grund.« (vv. 304-305). Dette motiv med lige dele smerte og selvbebrejdelse har i den grad fat i Helena (og Euripides!) hér, at hun glemmer hele historien med *eidolon* og slet væk klager over sin krop og skønhed som årsag til trojanere og grækernes lidelser.

Helenas sidste håb er nu at gå til den ægyptiske seerske Theonoe for at få vished om Menelaos' skæbne. Theonoe er sandheds-bringeren i denne tragedie, og henvendelsen til hende lægger op til den første dramatiske vending: Menelaos' ankomst, uafhængigt af Helenas situation, men naturligvis med hendes *eidolon* om bord blandt sit mandskab! Menelaos, der som nødstedt fremtræder ydmyg i opførsel og påklædning (en tragisk »tiggerkonge« som f. eks. Peleus og Telephos), får af en slavinde at vide, at Helena er hér, hvilket naturligvis gør ham forvirret i forhold til Helenas navn og identitet. Og Menelaos' hensigt - og dermed tragediens *pointe* - er i første omgang at forene Helenas navn og krop, dvs. genkende den ægte Helena. Hvad mere er: vi har allerede set, hvordan der under den ydre handling er en række temaer af filosofisk, for ikke at sige sofistisk karakter. Den grundlæggende mangel på overensstemmelse mellem navn og krop indbyder til en nominalistisk skepsis over for navn i forhold til virkelighed - og det oven i købet, når »navn« hér er noget så tilsyneladende indlysende som en persons navn - og falder helt i tråd med Gorgias' *doxa*-begreb i hans *Lovtale over Helena*, for slet ikke at nævne hans »filosofi«, der i referat lyder: »Intet er. Selv hvis det er, er det ikke begribeligt for et menneske. Selv hvis det er begribeligt, er det i hvert fald ikke til at fremføre og ikke til at forklare«. Modstillingen mellem det tilsyneladende, illusionen og det falske over for det virkelige og sande, som den udspiller sig hér, kan også projiceres op på det eksistentielle og moralske plan med alle problemerne omkring det enkelte menneskes skyld i en sådan verden eller det religiøse plan med guder, der bedrager mennesker eller i al fald lader dem handle i forblindelse. Skepsis og tvivl lader sig høre i løbet af Euripides' tragedie, og de kulsorte ironier kulminerer faktisk samtidigt med erkendelsen af den trojanske Helena som et *eidolon* og den virkelige Helenas renselse: havde denne krig og alle lidelserne altså blot grund i et spejlbillede, i *intet*?! Det kan kaldes sort-ironiske og tragiske grundvilkår for mennesker, der ikke overgås selv af f. eks. Sofokles' *Ødipus*; og vi så, hvordan en anden myte allerede kunne give Euripides ideen om et Helena-*eidolon* osv.

Men hans *Helena* er andet og mere end en studie over disse interessante temaer og hendes (selv)forbandelse eller en interessant anden myte: Euripides har naturligvis først og fremmest brugt dem og den til at lave et drama, hvor noget skal sættes - og bliver sat - på plads, med vanry og frikendelse, illusioner og erkendelser, en brovtende modstander og farer, der overvindes og afløses af nye farer og ny handling osv. Det er ikke tilfældigt, at mange har grebet til betegnelsen »komisk«, eller i det mindste »melodramatisk« (dvs. komedie uden humor) i beskrivelsen af dette drama, selvfølgelig ikke mindst pga. dets happy ending. Det kan i hvert fald konstateres, at hvis

dramaet er en studie over noget, er det elementære dramatiske elementer, der går hånd i hånd med renselsen af Helena: hendes frikendelse falder som et bevis og en prøve på hendes ærbarhed - nu kan hun gøre noget, for at hendes krop forbliver uberørt, og Menelaos kan endelig kæmpe for at beholde hende; og denne prøve sker netop i den dramatiske handlings løsning (*lysis*) og specielt i scener med gen- eller erkendelse og dramatisk omvæltning (*anagnorisis* og *peripeteia*). I første omgang og som afslutning på tragediens første halvdel vil det sige en langstrakt og besværlig genkendelsesscene mellem Helena og Menelaos - og en ledsager af Menelaos, der også bekvemt beretter, at Helenas *eidolon* (naturligvis!) er forsvundet i den blå luft.

Anden halvdel drejer sig om overvindelsen af truslen fra Theoklymenos. Først skal Theonoes samtykke sikres ved, at Helena og Menelaos bønfoldende forsvarer sig over for hende - som var de anklagede over for en ganske vist meget venligt stemt dommer; derved får vi en argumenteret redegørelse for sandhed og retfærdighed i hele sagen. Selve truslen fra Theoklymenos klarer de ved (efter primært Helenas plan) - at opføre et skuespil! En iscenesat virkelighed, en illusion er altså den endelige vej ud af lidelser, der kommer af en illusion; de erobrer så at sige illusionen. Menelaos meldes død, Helena begraver »ham« på havet, han er selv med, forklædt som sømand (»komedien« er perfekt), og grækerne erobrer skibet og vender hjem. Der ligger i alt dette en retfærdiggørende *forskydning* af Helenas historie: Theoklymenos gør det ud for Paris, men som nævnt vil og kan hun og Menelaos gøre noget imod truslen om rov og ulykke. Men der er unægteligt også et ironisk aspekt: når Helena klager løs for at virke overbevisende, vender hun jo vrangen ud på alle sine ægte klager før. Vi kan også med dette skuespil i skuespillet tale om et metatekstligt optrin, ja mere end det: Gorgias beskrev publikums villighed til at acceptere fiktionen på denne måde (citeret af Plutarch, *Moralia* 348):

»(Tragedien blomstrede og vandt storanerkendelse, idet den blev en forunderlig glæde at høre og se på for den tids mennesker og med sine myter og lidenskaber frembragte) en særlig slags bedrag (*apate*) (som Gorgias siger), for hvilket det gælder, at den, som bedrager, er ærligere end den, der ikke bedrager, og den, der lader sig bedrage, er klogere end den, der ikke lader sig bedrage.«

Og med dette in mente kan vi spørge: lad gå, at dramatisk oplevelse af en tragedie - og selvfølgelig også den verden, dramaet forestiller - bygger på accepteret illusion; men hvad nu, hvis det reelle indhold, menneskers bedømmelser og handlinger og de eksistentielle grundvilkår, der fremstilles i tragedier, også er lette ofre for illusion og bedrag?

Afsluttende bringes Theoklymenos i den sidste erkendelses- og omvæltningsscene og via en *deus ex machina*, Helenas bror Kastor til at acceptere Menelaos' ret til Helena, og samtidigt forsvarers guderne: de havde brug for hendes *navn* i Troja, men Paris fik, som Theoklymenos, aldrig hendes *krop*, og nu skal hun hjem.

Søren Sørensen

Noter

¹ Disse oversættelser er anvendt: *Kvinderne fra Troja (Troades)*: overs. H. Haarløv, Kbh. 1992; *Helena*: overs. L. Bonnevie (Kbh.1985); de særlige mytologiske omstændigheder omkring Helenas rygte er hér behandlet 137-155. Som sekundærlitteratur vil jeg henvise til O.Foss, *Den Græske Tragedie* (Kbh. 1976), hvor der er generelle behandlinger af tragedien og Euripides, og hvor *Troades* er særligt behandlet på ss.198-208. Om Gorgias' *Lovtale over Helena*, jf. min *Ordets magt. Gorgias og retorikken* (Århus 2002), specielt 49-63. Ang. afvigelsen fra den tragedietype, der ikke mindst anvendes i Aristoteles' *Poetikken* og dette fænomen hos Euripides, jvf. behandlingen af temaet i G.A. Seeck, *Unaristotelische Untersuchungen zu Euripides* (Heidelberg 1985), der dog især omhandler hans *Alkestis*. En grundlæggende behandling af de generelle og specielle problemer i Euripides' tragedier findes i P. Vellacott, *Ironic Drama: A Study of Euripides' Method and Meaning* (Cambridge 1975).

² Om Euripides hér og hans placering i forhold til en generel græsk opfattelse af ægypterne, jf. G. Torresin, »Grækernes syn på og inspiration fra Ægypten«, *Arven fra Ægypten* (Århus 2001),79-104.

³ Stesichoros: *Poetae Melici Graeci* (ed. D. Page) (Oxford 1962) 95-141.

FRA MYTHOS TIL LOGOS. BEMÆRKNINGER OM NOGLE TEMAER I DEBATTEN AF I DAG.¹

af Giuseppe Torresin

Når man siger at Vestens historie begynder med overgangen fra en mytisk til en logos-præget tænkning, en overgang som skete i oldtidens Grækenland, men som flere og flere folks kulturer senere har foretaget, således at Vestens civilisation er blevet til civilisationen overhovedet, mener man nødvendigvis at de folks kulturer, som endnu ikke er med i denne hovedstrøm, før eller senere **skal** vove det store spring og fornægte sig selv for at træde ind i civilisationen. En eller anden opfattelse af fremskridt er forbundet med denne tanke.

Denne selvopfattelse af den »vestlige« kultur var så at sige den implicite og den officielle i mange, mange år ² og blev ikke bestridt førend for nylig, undtagen af få udenforstående personer eller religiøse grupper. I de sidste årtier har kritiske røster betvivlet enten den vestlige kulturs historiske grundlag eller dens overlegenhed og absoluthed. Mange er de problemer som knyttes til denne historieopfattelse, og endnu flere er de måder, som »Vestens« identitet bliver opfattet på. Lige så mange er også de problemer, som er knyttet til nægtelsen eller omformuleringen af denne opfattelse.

Her vil jeg kun behandle nogle aspekter af denne problematik; andre angående den såkaldte multikulturalisme og M. Bernals teser vil blive diskuteret i en anden artikel. Hver enkelt klassisk filolog er volens nolens involveret i denne diskussion, som nu også har umiddelbare politiske implikationer, fordi den indebærer behandlingen af de muslimske flygtninge og opfattelsen af Islam, af fundamentalismen, af Tyrkiet og EU, af demokratiet, af økologien, af kristendommen etc. etc. Aviserne er fulde med diskussioner om disse emner, og det er særligt bemærkningsværdigt at læserbrevene i aviserne er endnu mere optaget af denne problematik end mange professionelle journalister og historikere. Jeg har skrevet: »hver enkelt filolog er involveret«, fordi filologerne naturligvis har meget forskellige opfattelser om alt det. Jeg kan ikke forestille mig at klassiske filologer som klassiske filologer skulle have en fælles faglig holdning om sagen (den ideologiske debat er intern i faget, som jeg har haft andre lejligheder til at påstå). Men på den anden side er klassisk filologi involveret netop i definitionen og beskrivelsen af den afgørende historiske overgang fra mythos til logos (for nu at bruge denne sloganagtige formel) i oldtiden, og fra et historisk problem kan ideologiske synsvinkler ganske vist ikke udelukkes en gang for alle, men deres historiske grundlag kan dog underkastes en faglig vurdering. Gyldighedsprøver, som ikke bare er ideologiske, kan kræves. Ikke alle fortolkninger er lige mulige.³ Vi filologer bruger nogle metodiske tilgange til tekster og monumenter der nyder bred konsensus, bl.a. fordi de opnåede resultater i nogle tilfælde er blevet bekræftet af kilder (arkæologiske rester, papyrus), som ikke var kendte da hypoteserne blev fremsat. En disciplinerende og opklarende funktion har vi klassiske filologer derfor i denne konfuse debat af i dag, og vi kan ikke unddrage os forpligtelsen til at udøve denne funktion.

1) Overgangen skete i det 6. og 5. årh.

Det første, som jeg vil bemærke, er at perioden for denne overgang fra mythos til logos ikke ligger i begyndelsen af den græske historie, men derimod internt i den. Det vil sige at en del af den græske kultur hører til mythos, Homer, Hesiod, lyrikerne og de mundtlige og skriftlige traditioner, som de implicerer: en ikke lille tekstmasse. Det vil sige at vi har muligheden, som ikke mange andre har, til helt konkret og detaljeret at pege på hvad vi mener skal kaldes mythos og hvad der skal kaldes logos i den græske litteratur.

Denne kendsgerning (men er den en almindeligt accepteret kendsgerning ? Om det senere) åbner for mange problemer og medfører mange konsekvenser. Det vigtigste problem er dette: Man har søgt efter de præmisser og betingelser, som i denne mythos-periode favoriserede den overvindelse af mytisk tankegang, som fandt sted på et bestemt senere tidspunkt: de mange undersøgelser derom svinger ofte mellem to ekstremer: enten taler man om en græsk genialitet, en særlig græsk ånd, som altså var rationalistisk før den vidste, hvad rationalismen var for noget, et græsk mirakel altså, eller man afviser disse halvracistiske påstande, («Grækerne uden mirakel», er titlen på en bog af L. Gernet) men, synes jeg, man er endnu ikke er i stand til overbevisende at pege på konkrete historiske betingelser. Især betingelser, som skal være eksklusivt græske, ikke fælles med andre kulturer, som ikke har kendt en overgang til logos. Jeg synes for eks. at man ikke må betragte Hesiod som en forløber, til trods for hans forsøg på at systematisere den mytiske verden og på at give mening til genealogierne. Der var flere Hesioder i Orienten, men overgangen væk fra mythos skete aldrig. Et fornuftigt svar på spørgsmålet kunne efter min mening også være den mulighed at det som skete i den græske kultur i denne periode mellem det 6. og det 5. årh., ikke var en fredelig favoriseret overgang, en udvikling, men et oprør, en stillingtagen af få personer. Ikke nødvendigvis som en bevidst modsigelse af alt det traditionelle, men som noget nyt som lægges ved siden af nogle dele af det. Og så burde vi kun tale om generelle præmisser, men ikke om specifikke forhold, der favoriserer netop den overgang. Det er det samme som at give overgangen karakter af enkelte begivenheder og tale om genialitet hos enkelte personer.

Vi kan vente med at se på andre aspekter af dette problem og her nøjes med endnu en bemærkning om de konsekvenser, som vi må drage fra det faktum at vi i Grækenland står foran et dokumenteret historisk brud. Vi kender ganske godt denne litteratur, der hører til den mytiske før-logos-tankegang: Homer, Hesiod etc., og vi er imponeret over den rigdom af menneskelige værdier, som den rummer. Ikke bare i den betydning at ethvert menneskeligt udtryk altid griber vores opmærksomhed, om end det kommer fra de mest primitive og ydmygede mennesker fra den mest ubetydelige del af verden. Af denne grund er vi for eks. interesserede i ikke så få værker fra middelalderen, skønt vi spørger os selv om, hvordan menneskene kunne nøjes med så naive former for tankegange. Men Homer og Hesiod har i sammenligning med den slags en stor kompleksitet og en human rigdom af enorme dimensioner. Disse egenskaber må altså få os til ikke at fremstille overgangen fra mythos til logos som den eneste saliggørende i hele historien, indbefattende alle mulige kvaliteter i litteraturen, billedkunsten og arkitekturen. Der er en lang og rig historie, som ligger før, og er generel forudsætning for denne overgang. En kompliceret historie, hvis sidste faser vi har mulighed for at følge meget nøjagtigt i den græske litteratur af den tid. Jeg synes at vi ikke må nøjes med at bruge et mystisk begreb »mythos« med halvreligiøse moderne konnotationer når vi taler om denne periode, når vi er i stand til nøjagtigt at beskrive denne litteraturs forskellige aspekter.

På den anden side skal vi heller ikke se bort fra det specifikke i denne litteratur og kultur og tilskrive disse værker den selvbevidsthed og selvkontrol, som kun kendetegner den senere kultur. Det er den fejl, vi laver, når vi bag homeriske heltes optræden tror at finde underbevidste psykologiske dramaer eller almengyldige etiske regler, eller når vi taler om retorik i disse homeriske tider. Senere vil jeg påstå at overgangen fra mythos til logos ikke er et spring af rent kvalitativ karakter, som nogle filosoffer har troet, og vil tilkalde mig det »fornuftens instinkt«, som sætter menneskenes intellekt endog i fortsættelse af dyrenes evner.⁴ Her vil jeg dog gerne understrege forskellen mellem de to mentaliteter, som konkret er til stede i den græske litteratur. Når man udtrykker sig sådan, er det ikke for at tilstræbe et balanceret og intetsigende ja men... og nej men..., men for at anvende et skarpt syn, som er i stand til at fatte alle nuancer.⁵

2) Forholdet til Orienten

Denne græske verden i mythos' tider skylder utvivlsomt den orientalske meget. Det er yderst problematisk at ville forklare den græske filosofis oprindelse med en orientalsk påvirkning (Anaximander og Anaximenes skulle så have oversat orientalske mytiske kosmogonier til noget, som Aristoteles senere kunne betragte som filosofi. Og kontakter til orienten skulle have været afbrudt umiddelbart efter at de havde haft en så intens betydning, mens man skulle forvente at de netop i den efterfølgende tid skulle være mere dokumenterede). Det er derimod sikkert at den græske »mytiske« kultur vokser frem i en verden omkring Middelhavet, i hvilken civilisationens ekspansive centre ligger på dette havs sydorientalske kyster.

Det er endnu vanskeligt at pege konkret på disse forbindelser mellem Grækenland og Orienten på den tid: nye udgravninger afslører altid nye kulturcentre. Og det vil altid være vanskeligt i dette studieområde at bruge de nøjagtige metoder, som filologerne plejer at bruge på klassiske tekster: tænk bare på den beherskelse af mange sprog, der kræves til formålet. En forbindelse synes at kunne påvises mellem nogle orientalske og græske myter. Men hvordan forbindelsen har fundet sted, er helt uklart. Billedkunsten og arkitekturen er derfor det »sprog«, hvor vi bedre kan se disse kontakter.

Der eksisterer uden tvivl en strid angående forholdet til orienten blandt filologer, kunsthistorikere og historikere i de sidste årtier: nogle er parate til generøst at forære førstefødselsretten til det hele til Orienten **og dog...** »Og dog har Grækerne lavet det hele anderledes og bedre«, som allerede Platon sagde, og mange moderne filologer gentager. Der er noget »hellensk«, som ikke lader sig definere præcist, men som disse feinschmeckere tror, de selv har næse til at mærke overalt, hvor der er noget græsk. Det drejer sig om en anden version af den allerede omtalte genialitetsteori. Andre derimod laver indrømmelser angående grækernes afhængighed af orienten med dråbetælleren. Nogle ekstremister, som vi vil møde senere, maler derimod Athena sort. Men det videnskabelige problem består ikke i disse generelle vurderinger, men i undersøgelsen af de konkrete veje og former, som indflydelsen fra orienten har taget. Den mentalitet, som står bag den nuværende strid, er et latterligt residuum af en originalitetsidé, som man kunne ønske var helt forsvundet. Heldigvis taler ingen mere om den romerske kulturs mangel på originalitet i forhold til den græske kultur, som var et problem, som beskæftigede det 19. og det 20. århundredes filologer meget; vi er derimod i dag overbevist om at den romerske kulturs styrke netop bestod i det tætte afhængighedsforhold til Grækenland. De som hører godt, ikke de døve, er de bedste. Og en lignende konklusion kunne måske drages om det græske forhold til Orienten i denne tid og Orientens forhold til Grækenland senere; i alle tilfælde skal originalitetsproblematikken afvises, og de filologer, som forsvarer den græske absolutte uafhængighed, skulle forstå at de faktisk giver grækerne en dårlig karakter.

En negativ virkning på alt det har også et andet element, nemlig at de fleste filologer kun har øje for »det åndelige«. Desværre har alt for mange filologer en principielt antimaterialistisk holdning, ikke gennemtænkt, men instinktivt og overfladisk. For at forklare hvad jeg mener, vil jeg bruge netop den periode, vi taler om her, nemlig den lang periode i den græske historie, fra tiden ca. 1950 f. K., hvor grækerne kommer ind i de områder, som senere blev kaldt Grækenland, indtil begyndelsen af jernalderen. Grækerne kommer altså ind i et område, som allerede hørte til middelhavscivilisationen, de lærer planter og metaller at kende, som var typiske for denne materielle kultur, vintræ, oliventræ, sølv. Etymologier af disse græske ord og sammenligningen med andre middelhavssprog hjælper os til at afsløre disse ældste tilpasninger til det nye miljø. Den udvikling, som vi kan følge i de efterfølgende århundreder, er altid kendetegnet af beviser på livlig kontakt med orienten, og fra sen bronzealder II (ca. 1500 f. K.) på en aktiv, ikke kun passivt modtagende, græsk deltagelse i disse kontakter. Landet omdannes efterhånden til store områder, som er dyrket efter de modeller, som først var blevet indført i orienten, pløjelandbruget kombineret med en komplementær dyreavl. Man lærer at bygge skibe og paladser. De talrige fund af mykensk materiale i Syditalien og Spanien viser det geografiske omfang af Grækernes aktiviteter. Impulsen til alt det kommer fra de mere udviklede orientalske kulturer. Gennem de mykenske tavler, der stammer fra de allersidste år af denne udvikling (ca. 1200 f. K.), kan vi se at kanaliseringen, paladsøkonomien og den skriftlige administration var meget inspireret af de orientalske modeller; vi må antage at lignende former - og inspirerede fra samme sted - også eksisterede langt før de år omkring 1200, da arkiverne i paladserne brændte, altså i de to-tre århundreder, hvor vi ikke har skriftlige dokumenter. Hvordan påvirker en paladsøkonomi og et landbrugssystem af den slags menneskene? Helt bevidst taler jeg ikke om de få initiativtagere til de nye driftsmetoder, men om de mange som fulgte efter, og om hvilke netop det er rimeligt at tale om en påvirkning, som konkrete arbejdsforhold øvede på deres mentalitet. Kalenderen, kendskabet til planter, til jordtyper, meteorologiske systemer og kendskab til fremmede lande er nogle af de mange fremskridt, som folkene i det orientalske Middelhav, inklusive grækerne, foretog i den tid. Men jeg synes at evnen til planlægning, dvs. til i fuld bevidsthed at manipulere naturen, er den vigtigste egenskab, som disse former for aktivitet gav disse mennesker i de tider.

Vi skal betragte denne evne og bevidsthed som en elementær form for rationalitet, en forudsætning for alle efterfølgende skridt. I den kollektive erhvervelse af denne elementære rationalitet er altså grækerne ikke de første, men derimod blandt de sidste i det østlige Middelhav, og impulsen kommer fra Orienten, hvor den materielle kultur og statsdannelserne har en langt større modenhed og dimensioner end i Grækenland .

Af utroligt stor betydning er de begivenheder, som slutter denne periode (1200-1100): jernredskabers indførelse, paladsernes brand, skriftens forsvinden. Skønt kronologien og begivenhedernes sammenhæng er obskur og usikker, er alle enige om 1) at betragte begivenhederne i Grækenland som en episode inden for de omvæltninger, som rammer alle folkene i det østlige Middelhav, 2) at betegne den fattige efterfølgende periode i Grækenland som en afbrydelse, et tilbageslag. Nye grækere trænger ind i Peloponnes og i dele af det kontinentale Grækenland, og vandrende dyreflokke er at finde på områder, der før var under plov. Forbindelser med Middelhavets fjerne områder tabes. Vi må ikke udelukkende se på denne periode, den såkaldte Græske Middelalder, for at forstå og bedømme Grækernes forhold til Orienten. Der har været livligere kontakter i de mykenske tider, og man må derfor slutte at de overensstemmelser eller ligheder mellem græske og orientalske myter, som vi finder, har sin oprindelse i de kontakter, som fandt sted enten i den mykenske tid, måske mere sandsynligt i dens sidste periode, eller i slutningen af Den græske Middelalder da kontakterne bliver genoptaget.

Noget andet er at spørge, om den elementære form for rationalitet, som græske mennesker havde opnået i mykensk tid, helt og overalt forsvandt sammen med de institutionelle og sociale livsformer ved paladsøkonomien. En vis kontinuitet kan kun påvises i det religiøse (Nilsson taler endog om en tæt kontinuitet) Er det ikke netop i det religiøse felt, at vi kunne forvente, at nogle elementære former for rationalitet kunne leve videre?

3) Demokratiet

I overfladiske skitser over den historiske fremkomst af en »logos«-præget tænkning i Grækenland er ofte også demokratiet citeret som en forudsætning eller et resultat af denne overgang. Men også nogle mere detaljerede historiefilosofiske fremstillinger inddrager demokratiet. Den nuværende debat om Islam og Vesten og om multietniciteten og multikulturalismen, der ikke er interesseret i den græske historiske proces, men kun generelt nævner oprindelsen af Vestens kultur i Grækenland, blander gerne de to begreber, rationalitet og demokrati, sammen.

Der kan ikke være tvivl om at allerede kronologien udelukker at demokratiet kan være en forudsætning for overgangen til »logos« i Grækenland. Det er sandt at demokratiet i Grækenland ikke udelukkende er det attiske. Vi hører om demokratiske forsøg og institutioner i Ionien før Kleisthenes' i Athen. Og den græske polis i sig selv med debatterne i domstolene og med de interne stridigheder og gentagne oprettelser af kortvarige nye institutioner kan godt siges at kunne være rammen, hvor naturfilosofferne og historikerne kom frem. De kom ikke tilfældigvis frem i Milet, hvor stridighederne var maksimale. Men jeg insisterer: det drejer sig om rammen, stedet hvor det skete og fik rod, men ikke om en demokratisk stabil polis, der skaber en bestemt mentalitet som forudsætning for den kulturelle udvikling.

På endnu mere afgjort måde må man nægte at demokratiet, dvs. respekten for flertalsbeslutninger, er et resultat af de filosofiske lærer, som vi betragter som begyndelsen til den nye rationalistiske mentalitet. Det er sandt at den demokratiske praksis i den politiske og juridiske debat og alle livsudtryk, som fandt sted i demokratiet, straks benyttede de argumentationsformer og de værdibedømmelser, som den nye mentalitet betragtede som de eneste gyldige. Men demokratiet langt fra at være anerkendt som en betingelse og en forudsætning, blev kun objekt for kritik fra filosofernes side enten i navn af en kompromisløs sandhed, eller i navn af et forsvar for menneskerettigheder som blev modstillet de demokratiske borgerrettigheder (nogle sofister).

Demokratiet og filosofien er altså to uafhængige størrelser, ofte med et tvetydigt indbyrdes forhold, for det meste endog fjendtligt indstillede mod hinanden. Således i begyndelsen (tænk bare på Heraklit), således med de sokratiske skoler, og således også i den efterfølgende tid, hvor for eks. Romerne er udsat for en dobbelt græsk påvirkning, på den ene side fra den kulturelle indflydelse, som styrer deres moderniseringsproces, og på den anden fra det demokratiske eksempel og tænkning. I alle tider har der været tyranner, som har støttet filosoffer og videnskabsmænd og har indført obligatorisk undervisning. De hellenistiske stater⁶ og det romerske kejserrige har for mange befolkninger repræsenteret en moderniseringsproces, dvs. en tvangstilpasning til civilisationen, med andre ord et fremskridt væk fra myte og traditionen og ind i den logos-prægede mentalitet og samtidigt et tab af frihed og værdighed. For at komme til moderne tider er Sovjetunionens undervisningssystem hvad angår naturvidenskab og Ruslands nuværende frie og enorme forbrug af vokslys et godt eksempel på denne spaltning. Allerede Tocqueville bemærkede at det amerikanske demokrati, som han undersøgte, ville virke som et konservativt element for alle

sekters »mytologiske« dogmer, som derimod var truet af det gamle absolutistiske regime på det gamle kontinent. Og den nuværende situation bekræfter hans forudsigelser både for Amerika og Europa. Måske er det moderne demokrati i denne henseende ikke helt forskelligt fra det i de fleste andre henseender forskellige antikke. De utopiske konstruktioner af de sokratiske filosoffer, især Platons, viser den samme modsætning. Den historiske krig mellem retorik og filosofi hører også herunder.

Man kunne fortsætte med at citere tilfælde af radikalt fjendskab mellem demokratiet og autoritær eller bare paternalistisk oplysning. Men lad os se på debatten af i dag. Den religiøse islamiske fundamentalisme er en reaktion mod de moderniseringsforsøg, som nogle vestligt indstillede politikere ville indføre i de islamiske lande ad bagdøren: for eks. Kong Faruk og Nasser i Ægypten, Shahen i Iran, der pegede på Kyros, persernes konge, som nationens fader, og allerede i 1920 Kemal i Tyrkiet. Trods mange for ethvert forsøg særlige træk drejer det sig om det samme forsøg, foreløbigt med forskellig grad af succes og reaktioner. Man forsøgte ikke at overbevise dele af befolkningen om et moderniseringsprogram, man angreb ikke de kræfter, som holdt fast på reaktionære principper i religionen og i traditionerne. De moderniseringsforsøg, som har fundet sted i Europa under den oplyste despotisme i det 18. årh., har været lige så autoritære, men mere eksplicite i at vise formålet med reformerne og at søge de intellektuelles støtte. I mange lande var de intellektuelle drivkraft i reformerne mod de magthavende. De til dette samfund organiske intellektuelle i de islamiske lande er derimod ofte fjender af reformer. Antallet af studenter blandt terroristerne og talebanerne viser at også folk med direkte erfaring med Vesten er grebet af oprørstanker. Den fundamentalistiske reaktion, som er kommet frem mod denne tvangsmodernisering, blander det hele sammen: kampen mod de autoritære myndigheder, som betragtes som Vestens redskaber og kampen mod en sekulariseringsproces, som var sat i gang af islamiske intellektuelle og politikere langt før. Fundamentalisterne genindfører eller kræver at der genindføres for eks. straffereformer, som allerede var afskaffet, og i almindelighed er de tilhængere af et rent islam, som allerede stiltiende var blevet afskaffet. På samme måde som den katolske kirke stiltiende har afskaffet fordømmelsen af demokratiet, for resten. Men netop denne nødvendige stiltiende tilpasning har vanskelige tider i det nuværende Islam. Så kampen fortsættes på fjernsynet og i supermarkederne. Man fortsætter at smugle den moderne civilisation ind ad bagdøren, dvs. de materielle, konsumistiske aspekter af civilisationen, ikke frihed og debat. Arabiske TV-stationer sender hver aften kilometer af pornografiske film: således, tænker man, vil arabiske mænd blive moderniserede! Vi europæere står derfor med dette uløselige dilemma foran os: at vi ikke kan acceptere fundamentalisterne og ikke kan acceptere tyranner og tvangsoplysning. Derfra den konfuse karakter af debatten om islam, demokratiet og sekulariseringen i Danmark, især blandt flytningene.

Når vi klassiske filologer med den erfaring, som kendskabet til antikke og moderne forhold giver os, skal give råd til flygtninge og danskere, der deltager i debatten, hvad skal vi så anbefale? 1) At alle skal holde demokratiet og oplysningen (sekulariseringen) adskilt, som to problemer, der ikke nødvendigvis hører sammen. 2) at demokratiet, tolerancen, pluralismen skal have første plads også over oplysningen. Og så må vi håbe at demokratiet med tiden vil skabe den udvikling, som vil føre det uoplyste folk til »fornuften«, dvs. til kun at acceptere bestemte former for tænkning og forkaste andre. Dette er civilisationen, den eneste mulige for alle, men alle folkeslag skal komme til den ved egne kræfter og i fuld bevidsthed.

4) Hvordan kan vi definere det som skete i Grækenland mellem det 6. og det 5. årh.?

Indtil nu har jeg benyttet mig af en mærkelig sprogbrug, lidt sloganagtig, lidt kejtet: overgang fra mythos til logos, logos-præget tænkning, rationalisme, etc. Jeg, i overensstemmelse med traditionen, har brugt nogle meget generelle og upræcise ord for at gøre klart at de problemer jeg talte om: mykensk tid, demokratiet, forholdet til orienten, alle var gyldige uanset definitionen af det, som grækerne gik over til, da de forlod myten. Det er utvivlsomt rigtigt at bruge det filosofiske begreb *logos* som en betegnelse for målet for overgangen, fordi en stor del af den græske tænkning koncentrerede sig omkring dette begreb og logos allerede hos Heraklit ikke kun betyder regning og tale, men talen før den bliver til ord, altså det tænkte, argumentationen, måske plan, intern lov. Dog må vi tænke at så snart vi fra at anvende logos i den føromtalte sloganagtige form: overgangen fra mythos til logos, bruger logos som bestemt filosofisk begreb, så står vi foran en fortolkning af overgangen, som for det første henviser ikke til begyndelsen men til et af resultaterne af overgangen, og for det andet udelukker andre resultater og kun fremhæver diskussionerne omkring begrebet logos som de vigtigste. Naturvidenskaben, empirismen og medicinens første skridt erklæres altså med denne definition som mindre vigtige for at beskrive, hvad der skete. Den moderne ideologiske holdning hos hver enkelt menneske vejer tungt når det forsøger at påstå, hvad det vigtigste i den græske proces er, fordi enhver tænker på den filosofiske situation af i dag mere end på de græske tilstande.

I almindelighed kan man sige at historiefilosoffer og filosoffer er mere parate til at betegne det brud i den græske kulturhistorie med ord, som peger på de konsekvenser, vi ser i den senere historie: oplysningen bliver fra det 17.-18. årh. projiceret til det 5. årh. f. K., og man taler om en græsk oplysningstid; de tætte kontakter mellem videnskab og teknik, som kendetegner det moderne oplysningsprojekt, bliver i definitionen allerede tænkt som eksisterende i den græske oprindelse; den nuværende herskende funktion af det rationelle over det civile samfunds strukturer og ideologier tilskrives allerede oldtiden, der derimod tildeler traditionerne en betydelige vægt. De klassiske filologer, der er mere interesserede i eksakt at beskrive den historiske proces i Grækenland mellem det 6. og det 5. årh., må nødvendigvis bruge betegnelser og begreber, der mere nøjagtig svarer til den græske situation. Der er sket en berigelse af begreberne som videnskab, eksakthed, empirisme, rationalitet, naturlov etc. etc. i de tider fra klassisk Grækenland indtil nu, i hvilke man modtog og videreudviklede Grækernes videnskabelige erfaring, og det kan nok være suggestivt at påstå at i Grækernes første skridt skjules in nuce alle de konsekvenser, som efterhånden kom frem i lyset, men dette forpurrer billedet af, hvad der faktisk skete i Grækenland. Vi kan tilføje: og billedet af det der skete senere. Utallige gange risikerede Grækernes videnskabelige erobringer at gå tabt, eller bare at stagnere. Det krævede stadigt nye impulser hver gang man faktisk gik videre med at genopvække og at forny den gamle arv, som altså ikke i sig in nuce havde alle de potentielle konsekvenser, som nogle vil påstå.

Filologernes definition på overgangen skulle altså være mere adhærent med de historiske begivenheder. Men vi skulle også gerne understrege det element eller de elementer, som vi mener er de væsentlige både i begyndelsen af processen og i dens videreudvikling i oldtiden, og som endnu virker i de efterfølgende tider indtil i dag. Jeg ville foreslå at betragte oprør, kritik, principiel modsigelse, kritisk argumentation som det element, som vi kan sige er det bærende i overgangen. Man går væk fra en opfattelse af den menneskelige visdom som den, som styrer samfundet med bred konsensus, nu er det kun den argumenterede påstand, der gælder, og som man kræver at alle

skal bøje sig for. De naturfilosofiske teser og de medicinske undersøgelser er fra dette synspunkt vigtigere for den måde, hvorpå de er blevet fremsat, nemlig som en påstand mod traditionen eller anden påstand, som modbevis og bevis, end for deres rationalistiske indhold, for abstraktions- og generalisationsgraden.

Snart bliver den nye argumentationsform også anvendt til forsvar for traditionen eller dele af traditionen, myterne rationaliseres. Dette sidste er et bevis, efter min mening, på at den her foreslåede påpegning af det væsentlige træk i overgangen rammer plet. Det rationalistiske indhold, den videnskabelige korrekthed eller argumentationens korrekthed er ikke den målestok, vi må bruge for at forstå og vurdere det nye i den omvæltning af mentaliteten, som præger den græske kultur i det 6.-5. årh., men netop det demonstrationskrav, som ledsager enhver påstand. Bevidstheden af at alt det, vi siger, er noget, der er sagt mod det, som andre har sagt eller kunne tænke sig at tænke og påstå.

Hvis denne karakteristik passer på de antikke tilstande, kan vi konstatere at den af de grunde, som vi anførte før, ikke er tilstrækkelig til at definere hele vores nuværende opfattelse af videnskaben og af rationaliteten og den plads, de skal indtage i vores individuelle og kollektive liv. Men den siger dog noget, som også i dag er væsentligt: vi føler at den kritiske holdning også i dag adskiller den af videnskaben inspirerede mentalitet fra den hengivenhed til traditionerne, som kan være så stor at vi siger at så hengivne folk ikke engang virkeligt tænker.

Vi kan derfor ikke være enige når man sammenligner Kristendom og Islam som to religioner, den ene med evnen til sekularisering, den anden uden denne evne. En århundredlang kritisk, militant eller blød kritisk holdning hos mænd inden for og uden for kirken har fået Kristendommen til at fremstå i den nuværende sekulariserede version. Dante, Garibaldi og Cavour har bidraget mere til afskaffelsen af Kirkestaten end mange paver og biskopper. Islam har de samme muligheder for at optræde i sekulariseret version som kristendommen, naturligvis under pres fra en lignende kritisk holdning.

5) Skillelinjen mellem mythos og logos

»En græsk kouros fra det 6. årh. er mere beslægtet med for eks. et ægyptisk plastisk værk fra Det ældre rige end med de statuer, som den arkaiske kunstners efterkommere har skabt i den klassiske og hellenistiske tid. På den anden side er afstanden mellem den højarkaiske Kleobis-Biton-gruppe i Delphi og Myrons klassiske Athena-Marsyas-gruppe større end den mellem sidstnævnte billedværk og hvilken som helst plastisk gruppe fra renæssancen eller fra de senere århundreder af den vestlige kunsthistorie.« Det er F. Hampls påstand.⁷ Her hævdes det altså: 1) at skillelinjen mellem mythos og logos ikke er begrænset til tænkning, men virker overalt, også i billedkunsten i form af opdagelsen af rummets betydning. 2) at distinktionen mellem græsk og ægyptisk, græsk og italiensk eller dansk er mindre vigtig end distinktionen mellem før og efter den omtalte skillelinje; og 3) at hele den efterfølgende kunsthistorie i Vesten under denne synsvinkel er en enhed: enten med rummet som kerne, eller i nogle perioder karakteriseret af rummets fravær, som samtidigt er perioder, hvor den videnskabelige mentalitet er i krise. Man kan nære stor tvivl om en så umiddelbar tilknytning skal etableres mellem kunsten og tænkningen. Man må indrømme at fornyelserne i kunsten og tænkningen finder sted samtidigt, og en forklaring på sammenfaldet skal søges og kan måske findes. Jeg er ikke i stand til at give en sådan forklaring og kender ikke andre, som har kunnet give en. Jeg ville derfor være mere tilbøjelig til at betragte rummets opfattelse i

kunsten og overgangen fra mythos til logos som to forskellige størrelser, på samme måde som vi så at demokratiet og overgangen fra mythos skulle betragtes som to forskellige størrelser. Men Hampls tese er kun en af de mange, som cirkulerer i kulturhistoriske værker. Mange af dem er i substansen enige om at tale om en dyb kløft, som ifølge dem skulle eksistere mellem orienten og det ældste Grækenland på den ene side og det nye, som kommer frem i højarkaisk tid i Grækenland og senere går sin triumferende gang gennem Vestens historie, mens de orientalske folk bliver ladt tilbage og bundet til noget af mindre værdi. Står vi virkelig foran to fundamentalt forskellige former for erkendelse? Er denne skillelinje en adskillelse af to slags folk, næsten af to slags menneskers fysiske evner? Nogle går så vidt at de taler om en »forskellig hemisfærepræferens« fra de to slags mennesketyper, den venstre hemisfære af hjernen fra de analytisk indstillede side, den højre fra børn og såkaldte primitive.⁸

Jeg har ikke noget imod at tale om evolutionistiske ændringer af den menneskelige hjerne og nervesystemet forbundet med udvikling af evnerne og årsag til generaliseringen af bestemte evner. Men jeg tror ikke at den mentalitetsændring, vi kan konstatere i Grækenland i det 6.-5. årh., er af den slags. Det drejer sig ikke om kollektive ændringer i tusindårige processer, men om historiske begivenheder. Rationaliteten i tænkning og praksis er i alle de historiske mennesker, som vi kender. Vi taler om grader og former, om organisering af tanker og om deres præg på forskellige samfunds strukturer. Disse er reelle nok, og en historisk skillelinje kan udmærket påvises uden at man taler om kollektive ændringer af erkendelsen. Jeg er endog tilbøjelig til at fremhæve det slægtskab mellem dyr og mennesker, som ikke ser forskellen i de mentale processer som arts-specifikke.⁹ Lad os nu lade de store problemer stå åbne og kun hente den konklusion fra dem, at udvikling og gradforskelle er den form for ændring, som vi kan antage også i de mest afgørende kvalitative skillelinjer. Lad os med den overbevisning vende tilbage til vores problem om at beskrive overgangen fra mythos til logos i Grækenland.

Den ovenfor foreslåede karakteristik betegner det, som skete, som enkelte begivenheder, enkelte optrædener af enkelte mennesker med deres nye teser og ny argumentationsform. Intet udenfor forklarer helt (dvs. er forudsætning for) at de gør, hvad de gør, tænker, hvad de tænker, og det publikum, de henvender sig til, er ikke særligt disponeret for deres nyhed; der er dog nogle rammer, der gør det muligt at disse enkelte mennesker kan optræde og blive flere. Der er nogle omstændigheder, som de kan benytte. Altså ikke noget som Grækerne kollektivt som folk var skæbne- eller historisk bestemt til at gøre, men en bedrift af nogle enkelte mennesker. Og derfor udsat for farer fra alle sider. Men den nye altid argumenterende form for at fremstille sin sandhed bliver dog institutionaliseret; det er ad den vej at den så at sige bliver kollektiv. Ikke altid helt tilegnet af hver enkelt borger, men accepteret som en normgivende magt. Ikke altid en virkelig ny individuel mentalitet, men den enkeltes tilpasning til kollektive normer i samfundet.

En beskrivelse som denne opfordrer filologerne til at stille spørgsmål og finde svar som disse: Har der været en overgang én gang for alle? I alle kulturområder? Har hele det græske folk eller kun en elite deltaget i denne i denne mentalitetsændring? Er den græske kultur særligt rationel? Dette er ikke stedet for bare at gå ind på disse spørgsmål og svar, men nævnelser af dem stimulerer til at kigge på et af de emner, som mest behersker den nutidige debat. I slutningen af oldtiden var den produktive videreførelse af videnskaberne i det romerske rige meget svag. I splittelsen af riget mellem det latinske vesten, der begyndte at glemme græsk, og den østlige del af riget, kørte videnskaben i vesten helt i sæk, i østen holdt den sig inden for meget snævre grænser. De græske hovedværker i filosofi, naturvidenskab og medicin blev dog oversat og studeret i de orientalske stater (Syrien, Arabiske stater). Kun ved at studere disse kulturer og samfund kan man svare på

spørgsmålet, om disse oversættelser svarer til en mentalitetsændring i store dele af befolkningen af den samme slags som den græske, eller repræsenterer en elites begrænsede initiativer. Men problemet er altså det samme for orientalerne i Middelalderen og grækerne i Oldtiden: hvor dyb, hvor spredt og af hvilken karakter var den ændring? Arabernes tilfælde viser også at den kunne gå fuldstændig tabt.

Grækernes koncentration i moderne tider om at forsvare deres nationale identitet er blevet betalt med fraværet af bidrag til både den tyrkiske og den vestlige modernitet. Men ved at tilkalde sig det antikke Grækenlands model har de hurtigt i den seneste tid fået etableret forbindelsen til den moderne videnskab. Kan vi forvente det samme af Araberne, hvis de studerer deres glørværdige fortid i middelalderen? Ja, hvis de studerer den. Det kunne være et område for fremtidige fælles studier mellem klassiske og arabiske filologer.

Giuseppe Torresin
Klassisk Filologi, AU.
Torresin@oncable.dk

Noter

¹ Jeg har allerede skrevet om disse og beslægtede emner i Agora 2000-2 s. 40-51 »Catuls kassette, middelalderen og Islam« og i Agora 1988-1: en anmeldelse af Martin Bernal, Black Athena The Afroasiatic Roots of Classical Civilization Vol. I The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985. Jeg vil tage nogle af argumenterne fra disse gamle numre op og tilføje nogle nye i denne artikel og i en anden i næste nummer af Agora.

² Denne opfattelse har sin oprindelse i slutningen af oplysningstiden og efter den romantiske reaktions parentes, i begyndelsen af det 19. årh.

³ Jeg er glad for at George Hinge i Information har reageret mod den provokatoriske ide af Hans Hauge om at man måtte inddrage Darwin fra naturvidenskab til engelskfaget, og at alt er fortolkning. For klassiske filologer er det ikke noget nyt at man skal studere naturvidenskabshistorien og skønlitteraturen sammen men netop for at adskille genrer og menneskelige niveauer og adskille forskellige fortolkningsmetoder. Og altid med respekt for virkeligheden uden for teksterne. Naturvidenskab er også fortolkning (hvis man vil bruge det ord), men ligesom den litterære fortolkning har sin reference og sin værdimålestok i teksterne (som heldigvis eksisterer også før og uafhængig af fortolkningerne) så har naturvidenskaben sin værdimålestok i fortolkningsobjektet (groft sagt naturen), som er underkastet menneskelige manipulationer.

⁴ Fornuftens instinkt er et begreb af Hume og Darwin.

⁵ Pfeiffers anmeldelse af Jægers Paideia I B. er desværre ikke let tilgængelig (Deut Literaturzeitung 56(1935) s. 2131 ff.) Pfeiffer viser, hvor upræcise de begreber er, som Jæger bruger for at få Homers Achilleus i overensstemmelse med Aristoteles' etiske normer. Sml. også Simon Laursen i Klassikerforeningens Meddelelser 196(Sept. 2001) s. 20ff.

⁶ Simon Laursen har fortalt om en episode af denne tvangsmøder i Ætiopien fortalt af Diodor (Agora 1996-2 s. 21)

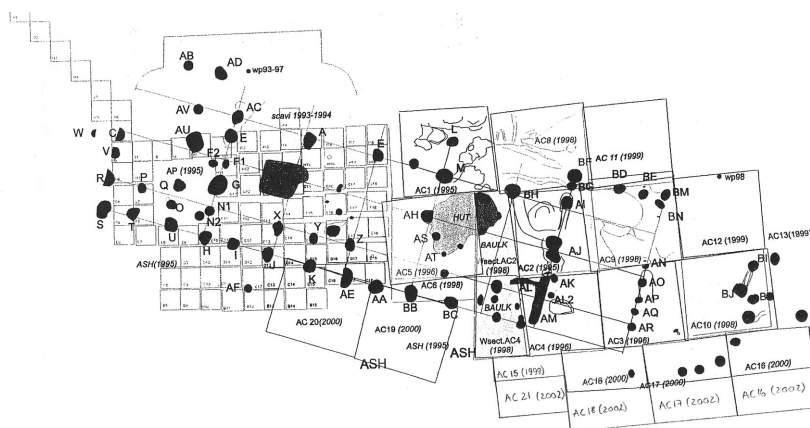
⁷ Franz Hampl, Die Frage der Einheit des Altertums i „Geschichte als Kritische Wissenschaft« II s. 296

⁸ Se for eks. Emma Brunner Traut, Frühformen des Erkennens am Beispiel Altägyptens. WB 1990. Enhver form for racisme er udelukket fra den slags undersøgelser, der sætter børn af alle mulige racer og primitive folk sammen.

⁹ Jeg har med begejstring læst Charles R. Darwin's notesbøger i italiensk oversættelse. Darwin tilkalder sig Hume. De er offentliggjort af P.H. Barret (Ch.R. Darwins Notebooks 1836-44. Cornell Univ. Press 1987)

RESULTATER FRA UDGRAVNINGSKAMPAGNE 2002, TIMPONE DELLA MOTTA, SYDITALIEN.

af Jane Hjarl Petersen og Jan Kindberg Jacobsen

Figur 1. Kort over udgravningsfelterne.

Udgravningerne på Timpone della Motta, Francavilla Marittima 2002 fandt sted under et samarbejde mellem denne artikels forfattere stud.mag. Jan Kindberg Jacobsen og stud.mag. Jane Hjarl Petersen fra Aarhus Universitet og Prof. Marianne Kleibrink, Groningen Universitet, Holland. Kimen til dette samarbejde blev lagt i efteråret 1998, hvor forfatterne deltog for første gang i de dengang hollandske udgravninger af en tempelbygning (Edificio V) på bakkedraget Timpone della Motta. Disse udgravninger fortsatte med dansk deltagelse til og med efteråret 2000 med en efterfølgende materialekampagne i sensommeren 2001. I forbindelse med udgravningskampagnen 2000 og den efterfølgende materialekampagne i 2001 blev det klart, at en stor del af det udgravede materiale fra templets udvendige sydside havde parallelere og direkte sammenpasninger med materiale i Paul Getty Museet, USA, Ny Carlsberg Glyptotek, København, samt Studiesamlingen ved det Arkæologiske Institut i Bern, Schweiz.¹ Et tilbageleveringsprojekt,- det såkaldte »Francavilla projekt«, der allerede fra 1994 havde arbejdet hen imod en tilbagelevering af samlingernes genstande til de italienske myndigheder, blev nu underrettet om de seneste opdagelser og genstandene fra Paul Getty Museet og Bern Institutet blev tilbageleveret.² Denne tilbagelevering resulterede i en særudstilling på det arkæologiske museum i Sibari, hvor genstandene blev sammenført med genstandene fra udgravningen, og hvor netop den vigtige proveniens og fundkontekst fra Tempel V's sydside endeligt kunne bidrage til en større forståelse af museums materialet.

Det blev efterfølgende besluttet i samråd med prof. Kleibrink at udvide udgravningen yderligere med en udgravningskampagne i efteråret 2002, hvor netop den vigtige sydside med det afgørende materiale skulle være i centrum. Det var nemlig af største betydning at etablere en mere sikker viden om templets udvendige side og om naturen af de offergaver, der var blevet placeret her. Både fra museets side og fra udgraverens side herskede der enighed om, at dette område måtte tilhøre det såkaldte »Votivdepot 1« (Stipe I). Det viste sig dog, at et af de vigtigste resultater fra udgravningerne i 2002 netop modbeviste denne antagelse, men mere om disse resultater senere.

Forberedelser til kampagnen 2002 påbegyndtes i slutningen af august måned samme år og intensiveredes hen mod kampagnens start d. 15. september.

Deltagergruppen bestod af syv studerende fra 3 arkæologifag. Desuden deltog 6 hollandske arkæologer og arkæologistuderende samt 2 italienske arbejdere. Der blev udlagt 4 udgravningsfelter af 2x4 meter langs den sydlige side af Tempel V i øst-vestlig retning. **Fig.1** kort. Udgravningsfelterne blev benævnt AC16, AC17, AC18 og AC21.³ Ved udgravningen benyttedes den såkaldte Harris-metode. Metoden tager udgangspunkt i udgravning på baggrund af fast definerede kontekster imodsætning til mere gængse udgravningsmetoder, hvor der udgraves på baggrund af et fast defineret stratumskift. Harris-metoden har ved udgravningerne på Timpone della Motta vist sig yderst anvendelig, da det med denne metode er muligt hurtigt at adskille de forstyrrede dele, som er ødelagt af rovgravninger fra de uforstyrrede dele.

Foruden udgravningsholdet var 4 studerende beskæftiget med materialeregistreringen.

Udgravning i 2002 samt den planlagte materialekampagne i 2003 er venligt blevet finansieret af Ny Carlsberg Fondet.

Formålet med udgravningen.

Det arkæologiske materiale fra Timpone della Motta, som befandt sig i Getty, Bern og det som stadig befinder sig i Ny Carlsberg Glyptotek, er grundet dets særlige herkomst behæftet med en lang række ubesvarede spørgsmål, der relaterer sig til materialets proveniens og oprindelige kontekst. Udgravningens hovedformål deler sig i to grene, dels at udstyre materialet fra samlingerne med en arkæologisk identitet og dels at knytte samlingernes materiale til fundene i udgravningen for derved at kunne benytte disse som grundlag for udgravningens arkæologiske fortolkninger. Denne rapport beskæftiger sig udelukkende med resultater i forbindelse med samlingernes materiale, da dette aspekt er det mest gennemarbejdede på nuværende tidspunkt og har haft undertegnedes primære interesse i udgravningsarbejdet.

De problemstillinger, der har rejst sig i forbindelse med samlingernes materiale er følgende:

- 1) At bestyrke beviserne for proveniensen på samlingernes materiale.⁴
- 2) At påvise den oprindelige arkæologiske stratigrafi.
- 3) At klarlægge materialesammensætningen i de oprindelige arkæologiske kontekster i relation til samlingernes materiale.
- 4) Med sikkerhed at påpege det specifikke fundsted for samlingernes materiale på Timpone della Motta.
- 5) At udlede viden om de zoologiske fund i de oprindelige arkæologiske kontekster.
- 6) At udlede viden om de makrofossile fund i de oprindelige arkæologiske kontekster.

Resultater i forbindelse med problemstilling 1:

Hvor der i år 2000 dukkede fem skår op, der passede sammen med skår i samlingernes materiale, viste udgravningskampagnen 2002 yderligere et antal sammenhørende skår, således at det nu er muligt at fremlægge 152 sammenpasninger. Disse 152 skår stammer fra lerkar med meget karakteristisk dekoration og har derfor været nemme at sammenføje med skår i samlingernes materiale. Det drejer sig om skår fra både 8. og 7. årh. f.Kr., lokale såvel som græske importere.

Ud fra disse resultater formodes det, at næste sommers materialekampagne med systematisk gennemgang af det udgravede materiale, vil levere et endnu større antal sammenhørende skår.

Yderligere har det været muligt at etablere en yderst opsigtsvækkende sammenhæng med samlingernes materiale indenfor en anden fundgruppe, nemlig terrakotta-statuetterne. Udgravningen 2002 var usædvanlig rig på fund af terrakotta-statuetter af korai eller gudinder. Det har været muligt at påvise en særlig sammenhæng mellem en gruppe terrakottaer i Ny Carlsberg Glyptotek og statuetter fundet på Timpone della Motta. I samlingen fra Glyptoteket findes tre statuetter, der er produceret i samme støbeform. Dette kan fastslås, da alle tre terrakottaer har en tynd positiv streg, der går fra hagen ned over halsen. Denne streg stammer fra et brud i den benyttede støbeform.⁵ I udgravningen dette år blev der fundet to terrakottaer af samme slags med samme karakteristiske streg fra hagen ned over halsen. **Fig.2.** Der kendes ikke eksempler på terrakottaer fra andre lokaliteter med netop denne støbeformsfejl. Endvidere blev der fundet en meget tydelig parallel til yderligere tre andre terrakottaer i Ny Carlsberg Glyptotek. **Fig.3.** Disse fund beviser, at ikke kun det korintiske og østgræske keramik i Glyptotekets samling,⁶ men også terrakotta-statuetterne oprindeligt stammer fra Timpone della Motta.

Resultater i forbindelse med problemstilling 2:

Der er særligt 3 stratigrafiske lag i udgravningsfelterne AC 16 og 17, der har betydning for forståelsen af den stratigrafiske sammenhæng, hvori samlingernes materiale har indgået. Disse lag, der var uforstyrrede, beskrives her:

AC 16, kontekst 9.

Dette lag består af en medium kompakt, rødbrun sandjord med et sporadiske indhold af mindre sten og et meget stort indhold af trækul. Forskellige steder på lagets overflade, men ikke i selve laget blev der noteret mindre askepletter (ca 3x3 cm). Lagets tykkelse var fra 1-3 cm og dækkede hele udgravningsfeltet AC16 (2x4 meter).⁷ Fundene i dette lag dateres til 7. årh. f.Kr. og fordeler sig således:⁸ ca. 85% bestod af potteskår, 7% af bronzesmykker, 4% af glasperler og 3% af bensmykker, 1% af varia, herunder en fragmenteret terrakotta statuette. Endvidere blev der udgravet en stor mængde dyreknogler. Laget fortolkes ikke som et votivdepot, men som materiale, der eksempelvis under oprydning i templet, er blevet deponeret langs templets sydlige væg. Dette antages, idet der ikke er fundet hele kar og stort set ingen af skårerne passer sammen til et helt kar. **Fig.4.** Endvidere er det meget karakteristisk, at de hele smykker er meget små og at der af større smykker kun blev fundet fragmenter. Denne manglende samhörighed i skårerne og deres tydelige sekundære placering er et atypisk træk for votivnedlæggelser.

AC16, kontekst 10.

Dette lag befandt sig direkte under AC 16, kontekst 9, og har umiddelbart ikke har nogen direkte relevans til samlingernes materiale, men skal pga. dets stratigrafiske betydning alligevel nævnes her. Laget var bevaret i hele AC16 udstrækning.⁹ Det består af meget kompakt rødbrun lerjord med meget få sten af varierende størrelse. Laget indeholdt ingen trækul og kun meget få knogler. Tykkelsen svingede mellem 8-12 cm. Interessant for dette lag var det, at det arkæologiske materiale, lokal impasto og matt-painted keramik, dateringsmæssigt udelukkende tilhørte det sene 9. årh. og de første ¾ af 8. årh. f.Kr. Under AC 16, kontekst 10 befandt sig endnu et 7.årh.'s lag (AC 16, kontekst 11) tæt pakket med materiale. Denne omvendte stratigrafi er således afgørende for fortolkningen af AC16, kontekst 10. I kraft af lagets dateringsmæssigt situation og

det underliggende 7 årh. lag må der være tale om, at den rødbrune jord indeholdende 9.-8. årh. materiale er blevet hentet fra et *andet* sted¹⁰ på Timpone della Motta for derefter at blive benyttet som planerings- eller opfyldningsmateriale ved Tempel V.

AC16, kontekst 11.

Dette lag består i lighed med AC16, kontekst 9 af en medium kompakt, rødbrun sandjord med et sporadisk indhold af mindre sten, dog med et mindre indhold af trækul. Dette lag var bevaret i hele udgravningsfeltet AC 16 samt i mindre dele af AC 17.(kontekst 16) **Fig.5.** Lagets tykkelse varierede mellem 3-30 cm. Fundene i laget dateres til 7. årh. f.Kr. og fordeler sig på følgende måde: ca. 78% keramik (skår og hele kar), 10% bronzesmykker, 7% glasperler og fajancesmykker, 3% bensmykker, 2% varia herunder terrakotta-statuetter og sølvsmykker. Laget fortolkes som et votivlag på baggrund af den store forekomst af hele lerkar samt hele smykker og terrakotta-statuetter. Et væsentligt spørgsmål for fortolkningen af dette lag, er hvorvidt de udgravede genstande i antikken først har været dedikeret inde i templet og senere under oprydning er blevet placeret langs templets sydlige ydre væg? Eller hvorvidt genstandene i antikken er blevet dedikeret direkte ved Tempel V's sydlige ydre væg? Det er udgravernes fortolkning, at den første mulighed er den mest sandsynlige, hvilket konkluderes på baggrund af følgende: De dedikationer, der gennem årene er blevet udgravet, dels på gulvet af Tempel V og dels i stolpehullerne, har for en stor dels vedkommende bestået af en kombination af en eller flere hydriaer dedikeret sammen med en eller flere drikkeskåle. Denne kombination har ikke kunnet observeres under udgravningen af AC16, kontekst 11 og AC17 kontekst 16 og der syntes netop *ikke* at være noget klart mønster for genstandenes placering i votivlaget.

AC 16, kontekst 12.

Dette lag var placeret direkte under kontekst 11 og bestod af en mørkebrun, medium kompakt lerjord med få sten af relativ uniform størrelse samt et stort indhold af trækul. Laget var primært bevaret i den nordlige del af AC16, mens det ikke var muligt at spore et korresponderende uforstyrret lag i AC 17 grundet rovgravninger. Den noget specielle situation i AC16 og AC17, der består i, at uforstyrrede kontekster er efterfulgt af forstyrrede kontekster, skyldes det særlige forhold, at gravrøvere i 1970'erne gravede lave, brede huller ind mod templet fra sydsiden og samtidig gravede separate huller ind i profiler på disse. Denne situation ses på **Fig. 6.** Lagets tykkelse varierer mellem ca 6-9cm. Langt størstedelen af fundene dateres til 8.årh., men en mindre del dog også til 7.årh. f.Kr. Materialet fra 8.årh. består af 60% impasto keramik, 33% matt-painted keramik, 7% varia, herunder fragmenter af labyrintvæevægte, tenvægte og bronzegenstande. Materialet fra 7.årh. består af relativt små skår, særligt korintisk import. Fortolkningen af dette lag er som følger: Laget relaterer sig til overgangen mellem det tidlige lokale tempel fra 8.årh. og det efterfølgende græske tempel fra midten af 7.årh. Da dette græske tempel blev opført, sløjfede man det tidligere lokale tempel og foretog en planering af området. Under denne planering blev materiale tilhørende det tidlige tempel brugt som opfyld mod syd, hvor terrænet skrånede. Dette forklarer ligeledes, hvorfor der i laget blev fundet en del kar fra 8.årh. i sammenblanding med en mindre mængde skår fra 7.årh.

Resultater i forbindelse med problemstilling 3:

Overordnet set er der en grundlæggende forskel i sammensætningen af det keramiske materiale mellem samlingernes genstande og genstandene i det udgravede materiale fra 2002. **Fig. 7** viser den procentmæssige fordeling af keramiktyper i henholdsvis samlingerne og i udgravningsmaterialet.¹¹

Det er tydeligt ud fra de to statistikker, at der i samlingernes materiale er en overrepræsentation af korintisk og anden importkeramik i sammenligning med opgørelsen for udgravningens materiale. Dette forhold skyldes formodentlig, at den lokale keramik ikke har været interessant for rovgraverne, idet den er meget enkelt dekoreret og derfor ikke har kunnet indbringe nogen særlig høj salgspris. Dette underbygges af det faktum, at impasto-keramikken, der er grov og udekoreret, slet ikke optræder i samlingernes materiale, hvorimod den tegner sig for 8% af det samlede materiale fra udgravningen. Denne sammeligning er udelukkende foretaget på det keramiske materiale, men det er planlagt at foretage sammenligninger af alle arkæologiske fundgrupper fra udgravningen 2002 og samlingerne. En sådan opgørelse vil også vise variationer i det samlede billede. Et eksempel på en sådan variation er, at der i udgravningen udgraves en del skarabæer af fajance og mindre smykker af fajance og glas samt fibler af ben og rav. Denne gruppe af små genstande er stort set ikke repræsenteret i samlingernes materiale, da disse formodentlig er blevet overset eller ødelagt ved rovgravningerne.

Resultater i forbindelse med problemstilling 4:

Det har været muligt i en vis udstrækning at relatere de forskellige dele af samlingernes keramiske materiale specifikt til enkelte kontekster i udgravningen. Det drejer sig primært om de førnævnte AC16, kontekster 9, 11 og 12 samt AC17, kontekst 16.

Materiale relateret til AC16, kontekst 9: der kan etableres 47 sammenpasninger mellem skår fra denne kontekst og skår fra samlingernes materiale. Se eksempel **Fig. 8**.

Materiale relateret til AC16, kontekst 11 og AC17, kontekst 16: til denne kontekst kan de intakte 7. årh. lerkar relateres, idet udgravningen har vist, at intakte kar ikke forekommer i kontekst 9. Der er etableret 99 sammenpasninger af skår med samlingernes materiale. Se eksempel **Fig. 9**.

Materiale relateret til AC16, kontekst 12: samlingernes keramik fra 8. årh. kan relateres til denne kontekst, fordi udgravningen har vist, at materiale fra 8. årh. ikke forekommer i AC16, kontekst 9 og 11, samt i AC17, kontekst 16. Endvidere er der etableret seks sammenpasninger med skår fra samlingernes materiale. Se eksempel **Fig. 10**.

Det har hidtil været antaget, at samlingernes materiale blev røvet fra Stipe 1 på Timpone della Motta.¹² I lyset af udgravningerne fra 2002 er det imidlertid muligt at konkludere, at dette for størstedelen af matrialets vedkommende ikke er tilfældet. Argumentationen herfor er følgende: da ingen reelt er klar over præcist, hvor Stoops Stipe 1-udgravninger i 1969 fandt sted,¹³ (Se **Fig. 11** for et kort over akropolen), er det ikke umiddelbart muligt geografisk at indplacere udgravningerne fra 2002 i forhold til Stoops udgravninger. En analyse af materialesammensætningen fra de to forskellige udgravninger viser dog, at der er store forskelle i materialet. Ved studier af fundene fra Stoops udgravning på magasinet i Sibari, har vi kunnet konkludere, at materialet daterer sig til henholdsvis 7. og 6. årh. f.Kr. Materialet er fordelt ca. 50-50 på de to århundereder, mens fundene fra udgravningen 2002 dateres til 8. og 7. årh. f.Kr. Materialet er her fordelt ca. 10-90, med den mindste materialekoncentration fra 8. årh. f.Kr. Langt størstedelen af samlingernes materiale dateres til 7. årh. f.Kr. mens en mindre del dateres til 8. årh. f.Kr. Netop mellem samlingernes materiale og materialet fra udgravningen 2002 har det været muligt at etablere de førnævnte 152 sammenpasninger. Hvorimod det ikke har været muligt at etablere en eneste sammenpasning mellem samlingernes materiale og Stoops Stipe 1 materiale.¹⁴ De sammenhørende skår fra udgravningen 2002 og samlingernes materiale daterer sig desuden både til 8. og 7. årh.f.Kr. i forholdet ca. 10-90. I samlingernes materiale er der et begrænset antal fund fra 6. årh. f.Kr., der klart afviger fra de udgravede fund fra 2002. Der er her særligt tale om tidlig og mellem korintiske alabastra og et mindre antal amforiskoi også af korintisk oprindelse, samt adskillige

korintiske skår. Dette sene materiale stammer således med sikkerhed ikke fra området omkring Tempel V. Som følge heraf rejser sig naturligvis spørgsmålet om, hvorfra dette materiale så kommer? Umiddelbart er der 3 muligheder:

- 1) Materialet kan stamme fra Stipe 1. Dette er dog højst usandsynligt, da der ikke er blevet etableret nogen sammenpasninger mellem samlingernes 6.årh.'s materiale og Stoops materiale fra samme periode.
- 2) Materialet kan stamme fra Timpone della Mottas østlige del, hvor der i 1994 gennemførtes en udgravning af en bygning fra 6.årh. f.Kr. Materialet herfra har stor stilistisk lighed med samlingernes 6.årh.'s materiale. Det er vores hensigt at gennemføre et systematisk studie af dette materiale i sommeren 2003 for at undersøge, hvorvidt der kan etableres sammenpasninger med samlingernes materiale.
- 3) Materialet kan stamme fra en helt anden lokalitet end Timpone della Motta.

På baggrund af ovenforstående argumentation kan det således konkluderes, at samlingernes 8. og 7. årh.'s materiale oprindeligt har været placeret udenfor Tempel V langs den sydlige væg, og ikke som hidtil antaget opgravet i Stipe 1 syd for Tempel II. Hvad angår samlingernes 6.årh.'s materiale kan det konkluderes, at dette ikke stammer fra området omkring Tempel V og ligeledes synes det heller ikke sandsynligt, at det stammer fra Stipe 1. Det er dog på nuværende tidspunkt ikke muligt at fastslå, hvor dette materiale så stammer fra.

Resultater i forbindelse med problemstilling 5:

Der er ved udgravningen 2002 fundet en stor mængde dyrekogler samt forskellige former for skaller fra havdyr samt snegle. Der forelægger på nuværende tidspunkt ingen procentmæssig opgørelse af forekomsten, hverken for kogler eller skaller. Analyserne af de zoologiske fund foretages og bekostes af det Arkæologiske Institut i Groningen, Holland. En foreløbig rapport herfra viser, at knoglematerialet indeholder kogler fra køer, grise, får, fugle, vildsvin samt skildpadder. Det er planen, at der skal udarbejdes en fyldestgørende zoologisk rapport for de udgravede dyrekogler. Vi har valgt at prioritere dette højt, da dyrekogler udgør en markant fundgruppe i de arkæologiske kontekster, der har en relevans i forhold til samlingernes materiale. Det er vores opfattelse, at dyrekoglerne i votivlagene bør ansues som en individuel arkæologisk materialegruppe på lige fod med keramikken m.m. for at opnå kendskab til, hvilke former for animalske dedikationer, der har indgået i votivnedlæggelserne.

Resultater i forbindelse med problemstilling 6:

Hvad angår det makrofossile materiale fra udgravningen 2002, forelægger der endnu ingen analyser. Disse analyser vil blive foretaget og bekostet af det Arkæologiske Institut i Groningen, Holland. I lighed med knoglematerialet har vi valgt også at give denne materialegruppe en høj prioritet, da også denne gruppe af vegetabiliske levn har indgået som en del af dedikationerne, fx i form af korn, grød, bær og frugt.

Grunden til at udgraverne har valgt at prioritere analyser af det zoologiske og makrofossile materiale bunder i, at disse analyser på sigt vil bidrage med en arkæologisk viden i relation til samlingernes materiale, hvor denne viden ellers ikke optræder.

Konklusion.

Vi har i denne artikel forsøgt at give indblik i fortolkningerne af de resultater, der er fremkommet ved udgravningen af den sydlige side af Tempel V på Timpone della Motta. Artiklen har primært beskæftiget sig med resultater, der har haft direkte relation til materialet i de tilbageleverede samlinger fra Paul Getty Museet og det Arkæologiske Institut i Bern. Det er muligt at opsummere følgende på baggrund af de ovenforstående diskussioner:

Udgravningen 2002 har bestyrket beviserne for proveniensen af samlingernes materiale gennem adskillige sammenpasninger af skår fra tre arkæologiske kontekster i AC16 og AC17 og endvidere forbundet en vigtig fundgruppe fra Ny Carlsberg Glyptotekets samling,- terrakotta-statuetterne, med votivlaget AC16, kontekst 11 ved Tempel V's sydside.

De tre kontekster AC16, 9, AC16, 11(+ AC17, 16) og AC16, 12, hvorfra de sammenpassede skår stammer, kan fortolkes som henholdsvis et materialedeponeringslag fra en oprydning (7.årh. f.Kr.), et votivlag med hele og fragmenterede genstande (7.årh. f.Kr.), og et planeringslag med materiale fra 8. og 7.årh. f.Kr.

I samlingernes materiale ses en overrepræsentation af importeret keramik, der kan forklares ved en sammenligning med udgravningens procentvise keramiksammensætning. En frasortering af lokal keramik med enkel eller slet ingen dekoration under de ulovlige opgravningerne i 1970erne har givet dette skæve billede, da både lokal dekoreret keramik samt grov impastokeramik tegner sig for en betydelig procentdel i det udgravede materiale fra 2002. Ligeledes har skarabæer og anden *kleinkunst* i fajance, glas, rav og ædelmetal en betydelig plads blandt fundene fra udgravningen, men findes ikke mellem samlingernes materiale, formodenlig pga. deres ringe størrelse og skrøbelige bevaringstilstand under rovgravningerne.

Vi har argumenteret for, at samlingernes materiale ikke stammer fra Stipe 1, som hidtil antaget, da der ikke er noteret nogen sammenpasninger mellem skår fra stipematerialet og samlingernes materiale. Endvidere er materialet fra Stipe 1 senere end samlingernes materiale, dvs. overvejende 7. og 6. årh.'s materiale. Den lille del af samlingernes materiale, der dateres til 6.årh. stammer formodenlig hverken fra Tempel V eller fra Stipe 1, men kommer muligvis fra en anden bygning på Timpone della Motta eller fra en helt anden lokalitet.

Endeligt er der igangsat analyser af de zoologiske og makrofossile fund, der senere vil kunne bidrage yderligere til forståelsen af de rituelle handlinger i forbindelse med votivnedlæggelserne ved Tempel V.

På baggrund af de informationer, der har kunnet udledes fra årets udgravning på sydsiden af Tempel V, er det muligt med sikkerhed at indplacere samlingernes genstande i en konkret arkæologisk sammenhæng, nemlig votivlag og deponeringslag. Dermed gives disse genstande en arkæologisk identitet og løfter sig fra en skæbne som simple museumsgenstande uden proveniens til kultredskaber i en rituel nedlæggelse af offergaver ved en tidlig arkaisk kultbygning dedikeret til gudinden Athena på Timpone della Motta.

Jane Hjarl Petersen
Klassisk Arkæologi, AU
Janepetersen@hotmail.com

Jan Kindberg Jacobsen
Klassisk Arkæologi, AU
Jan_Jacobsen@hotmail.com

Figurer

Figur 2. Øverst, terrakottaer fra udgravningen 2002. Nederst, Terrakotta i Ny Carlsberg Glyptotek

Figur 3. Terrakottaer og fragmenter fra udgravningen 2002.

Figur 4. Potteskår i overfladen af AC16, kontekst 9. (øverst og nederst)

Figur 5. Votivgaver i AC16, kontekst 11. (øverst og nederst)

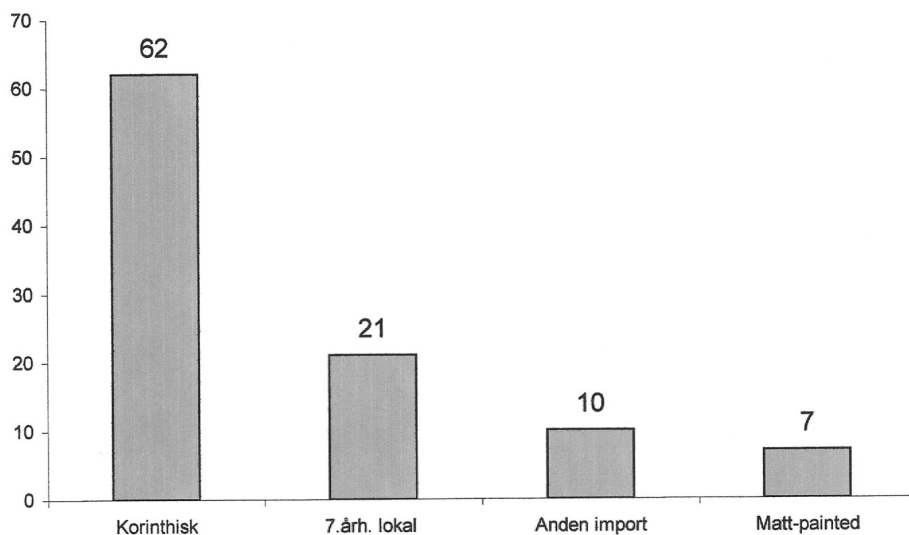

Figur 6. Øverst, Sammenstyrtet hul fra illegale udgravninger. Nederst, hulrum fra illegale udgravninger, under et ellers uforstyrret lag. Hulrummet skimtes ved siden af lerflasken.

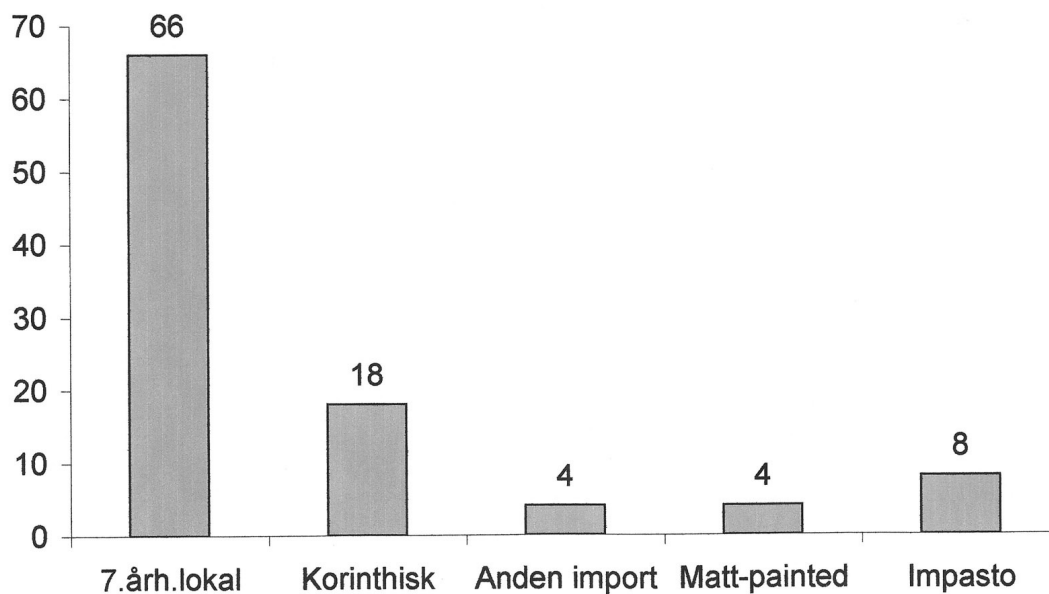

Samlingernes materiale, procentmæssig fordeling af keramiktyper

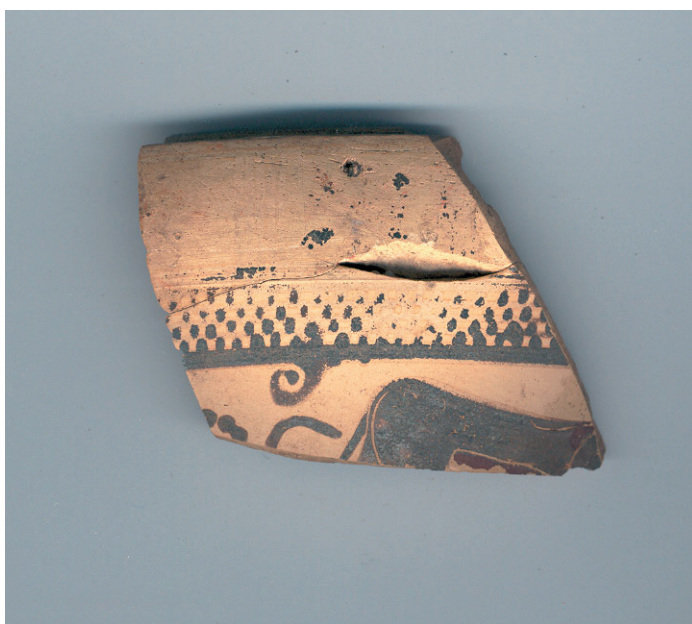
Figur 7. se teksten på billederne.

FMM 2002, procentmæssig fordeling af keramiktyper

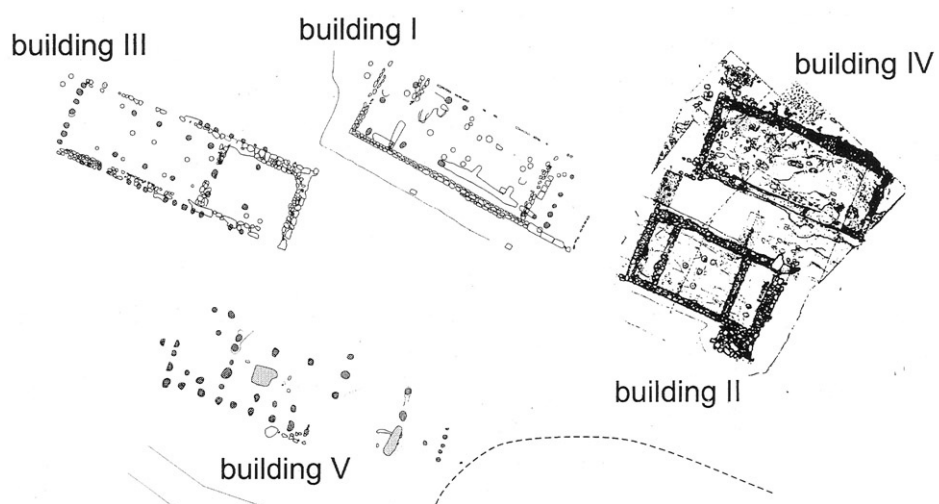
Figur 8. Sammenpasning mellem skår fra samlingerne (øverst) og udgravningen 2002 (nederst)

Figur 9. Sammenpasning mellem skår fra samlingerne (nederst) og skår fra AC16, kontekst 11. (øverst).

Figur 10. Skår fra samlingerne og udgravningen 2002. Skårene er fra samme lerkar.

Figur 11. Kort over bygningerne på toppen af Timpone della Motta.

Litteratur:

Christiansen 2002: Christiansen, J. *En røverhistorie*. I Gaveregn, Ny Carlsberg Glyptotek 2002, s.19-34.

Christiansen 1992: Christiansen, J. *Kvindestatuetter*. I Kampanien, Syditalien og Sicilien, Ny Carlsberg Glyptotek 1992, s.56-63.

Jacobsen 2002: Jacobsen, J.K. *Offergaver på afveje*. I Sfinx, nr.3 2002, side 135-138.

TMA 2002: Jacobsen, J.K. og Petersen, J.H. *An international Puzzle of Archaic Greek Potsherds*. I Tijdschrift voor Mediterrane Archeologie, nr.27, Groningen 2002, side 30-36.

Noter

¹ Jacobsen 2002 og Christiansen 2002. TMA 2002. Sammenpasninger skal forstås således, at skår fra udgravningen på Timpone della Motta kan passes direkte på skår eller fragmenterede kar i samlingernes materiale.

² Denne tilbagelevering omfattede ca 5000 genstande fra de to samlinger.

³ Denne evalueringsrapport beskæftiger sig udelukkende med felterne AC16 og AC17. Felterne AC18 og AC21 inddrages ikke, da der ikke var bevaret intakte antikke lag med relation til samlingernes materiale i disse felter. AC18 og AC21 bidrog dog med informationer om aktiviteter på stedet i det sene 9. og tidlige 8. årh. f.Kr.

⁴ Fra kampagnene i 2000 kendes der kun fem skårfragmenter fra Timpone della Motta, der passer sammen med skår fra samlingernes materiale. Disse fem fragmenter påpegede materialets proveniens, men i lyset af det store antal fragmenter i samlingerne var det ønskeligt at påpege et større antal sammenhørende skår. De sammenhørende skår fra udgravningen i 2000 er publiceret i TMA 2002.

⁵ Christiansen i kataloget, Kampanien, Syditalien og Sicilien. Ny Carlsberg Glyptotek 1992, s.56-58.

⁶ Som konkluderet i TMA- artiklen fra 2001.

⁷ Et tilsvarende lag kunne ikke lokaliseres i det tilstødende udgravningsfelt AC17, da dette udgravningsfelt på dette niveau var ødelagt af rovgravningsaktiviteter. Der hersker dog ikke tvivl om, at dette lag til en hvis udstrækning oprindeligt har fortsat ind i AC17, da det tydeligt blev afskåret af rovgravningshullerne.

⁸ Den procentmæssige opgørelse for alle lag er udarbejdet ved kvantitativ optælling. Ved næste års materialearbejde er det planlagt at udarbejde en statistik over minimumsantallet af hele kar.

⁹ Endnu engang kunne dette lag ikke lokaliseres i AC17 pga. den omfattende rovgravningsaktivitet. Det synes imidlertid også i dette tilfælde sandsynligt, at laget ihvertfald for en vis udstrækning oprindeligt har fortsat ind i AC 17.

¹⁰ Denne jord må stamme fra Timpone della Mottas syd-østlige skråning, da dette er det eneste sted, hvor den rødbrune jord forekommer. En testgravning fra 1999 på dette sted viste netop rester af 9.-8. årh. bebyggelse.

¹¹ Optællingen er kvantitativ for både samlingernes materiale og materialet fra udgravningen 2002. Ved udgravningen materiale er der foretaget en samlet optælling af AC 16, kontekst 9, 11 og 12.

¹² Jacobsen 2002, s.135-138. TMA-artikel 2002.

¹³ De eneste informationer Soprintendenza Silvana Luppino er i besiddelse af, fortæller at udgravningen foregik et sted syd for Bygning II.

¹⁴ Soprintendenzaen har gennemgået hele Stoops materiale og har ikke været istand til at sammenføje skår herfra med skår fra det tilbageleverede materiale.

Profiler

BIRTE POULSEN

Er mag.art. i klassisk arkæologi fra Aarhus Universitet (1983), og siden 1. februar 2002 ansat som lektorvikar ved Institut for Klassisk Arkæologi, Aarhus Universitet. Jeg har tidligere været ansat ved Odense Universitet (nu Syddansk) samt Københavns Universitet.

Har deltaget i flere større udgravningsprojekter, således de nordiske udgravninger af Castor og Polluxtemplet på Forum Romanum i Rom (1985-1987), udgravninger af et senantikt *domus* i Bodrum, det antikke Halikarnassos, i Tyrkiet (Odense Universitet 1990-1995), og siden 1998 leder af fundregistreringen ved de nordiske udgravninger ved Nemi-søen (en kejservilla?).

Mine forskningsområder er nært relateret til de ovennævnte udgravningsprojekter og spænder fra studiet af Dioskurerne (Castor og Pollux) over forskellige keramikgrupper og glas til undersøgelse af mosaikker og senantikke huse.

Birte Poulsen
Klassisk Arkæologi, AU
klabp@hum.au.dk

Udvalg af publikationer

Dioscuri and Ruler Ideology, *Symbolae Osloenses* 66, 1991, 119-146.

A relief from Croceae: Dioscuri in Roman Laconia, *Acta Hyperborea* 3, 1991, 235-248.

Kreon, *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VI, 1992, 112-117.

Lykaon, *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* VI, 1992, 297.

Kapitler i *The temple of Castor and Pollux*, vol. I, 1992, *LSA* 17, eds. I. Nielsen & B. Poulsen.

The Dioscuri and the Saints, *Analecta Romana* 21, 1993, 141-152.

Alexander the Great in Italy during the Hellenistic period, i: *Alexander the Great. Reality and Myth*, eds. J. Carlsen *et al.*, Suppl. *Analecta Romana* 20, 1993, 161-170.

Ideologia, mito e culto dei Castori a Roma: dall'età repubblicana al tardo-antico, i *Castores. L'immagine dei Dioscuri a Roma*, Roma 1994, 91-100.

Pagans in Late Roman Halikarnassos I, *Proceedings of the Danish Institute at Athens* 1, 1995, 193-208.

The sculpture from the Late »Roman Villa« in Halikarnassos, i *Sculptors and Sculpture of Caria and the Dodecanese*, eds. I. Jenkins & G.B. Waywell, London 1997, 74-83.

City personifications in a Late »Roman Villa« in Halikarnassos, i *Patron and Pavements in Late Antiquity*, eds. S. Isager & B. Poulsen, *Halikarnassian Studies II*, Odense 1997, 9-23.

Genucilia: small plate with a large range, *Acta Hyperborea* 9, 2002, 83-100.

LEIF ERIK VAAG

Jeg startede på Klassisk Arkæologi i 1985 på en – for det tidspunkt – relativ stor årgang, da vi sad hele 5 nye på bænkeraden. Blev kandidat 1993 med hovedfag i romersk arkæologi og i 1995 indskrevet som ph.d.-stipendiat ved Klassisk Arkæologi med projektet »En undersøgelse af den senantikke keramikgruppe Phocæan Red Slip ware/Late Roman C – typologi, datering og distribution.« Projektet blev afsluttet i 1999. Efterfølgende har jeg lavet forskelligt projektarbejde på Cypern, i Italien og Tyrkiet, undervist på forskellige niveauer her på instituttet i Århus, og p.t. er jeg ansat i et redaktør-vikariat på Tidsskriftet SFINX.

Forskningsmæssigt er mit speciale keramik, hvor jeg indtil videre spænder over keramik fra klassisk tid, romersk herunder specielt sen-romersk, og endelig middelalder og renaissancekeramik fra Italien. Interessen for keramik kom via Instituttets Akamas-projekt på Cypern, hvor vi i tre udgravningssæsoner fra 1989-1991 lavede en landskabsundersøgelse (survey) og udgravede dele af en senantik landsby. Det senantikke aspekt kommer igen ved arbejdet med publiceringen af finvare-keramikken fra de svenske udgravninger under kirken San Lorenzo in Lucina i Rom, og jeg har - ligeledes i Rom - arbejdet med middelalder- samt renaissance-keramikken fra de fælles-nordiske udgravninger af Castor og Pollux-templet på Forum Romanum, som nu er under udgivelse. Netop nu lægges den sidste hånd på publiceringen af keramikfundene fra Kristian Jeppesens udgravninger af Maussollæet i Halikarnassos, et arbejde som er delt mellem Vinnie Nørskov, John Lund og jeg selv. Selve det at arbejde med keramik bærer for mig i sig selv en interesse for antikke forbrugsmønstre og handelsrelationer, og hermed også økonomisk historie. Emner relateret til dette, arbejder jeg fortløbende med ved publiceringen af resultater fra min ph.d.-afhandling.

For øjeblikket er jeg ansat på Tidsskriftet SFINX som redaktør. Det er et meget alsidigt arbejde, som omfatter alt fra korrekturlæsning til markedsføring. Vi havde i 2002 25 års-jubilæum, hvilket satte et stort præg på redaktionens arbejde i efteråret med to bogudgivelser, én om Dronning Zenobia og så selve Jubilæumsbogen »Alle Tiders SFINX. I år fortsætter mit arbejde på redaktionen, og jeg vil benytte lejligheden til at opfordre Agoras læsere til også at tænke på os, når der melder sig en god historie.

Leif Erik Vaag
Klassisk Arkæologi, AU
klalev@hum.au.dk

Publikationsliste:

»The Stamped decoration on Phocaean Red Slip Ware«, *Acta Hyperborea* 8, redigeret af Jens Fleischer, Niels Hannestad, John Lund og Marjatta Nielsen, København 2001, 215-233.

Ph.d.-afhandling: »En undersøgelse af den senantikke keramikgruppe Phocaean Red Slip Ware – typologi, datering og distribution«. 3 bind. Århus 1999.

L.E. Vaag, V. Nørskov and J. Lund 2002, *The Maussolleion at Halikarnassos, volume 7: The Pottery. Ceramic material and other finds from selected contexts*. Aarhus.

Arrangementer

FRI MANDS TALE

Kulturkonference torsdag 3. april - fredag 4. april 2003

CHARLOTTENBORG

Uddannelse og offentlighed hører tæt sammen. Vi er på vej ind i 'videnssamfundet', siger alle, og ungdomsuddannelserne er til debat som aldrig før. Men debatten må ikke blive for snæver: Det er selve menneskesynet, som nu er til overvejelse. Derfor denne kulturkonference.

Ytringsfriheden forudsætter, at vi har et sprog. Og sprog giver kun mening, hvis vi har noget at tale om: Deltagelse i dansk offentligt liv forudsætter et mindstemål af fælles viden og fælles sprog. Det ved vi alle. Men tør vi også tale om, hvad denne viden er? Kan vi opstille faglige *fordringer* til ungdomsuddannelserne? Findes der et mindstemål af viden, som vi kan enes om at give videre til næste generation; eller skal vi nøjes med at jamre over, hvad de unge mennesker dog ikke ved mere? En jammer, som flere og flere unge nu selv tager del i: De sidder spærret inde i klasselokalerne gennem 10-12 år af deres liv - hvad skal de kunne, når de kommer ud?

Dansk offentlighed er dansksproget. Dette er ikke et værdiudsagn, det er beskrivelsen af vores virkelighed. Nogle vil gerne forestille sig, at vi inden længe er tosprogede, engelsk bliver morgendagens debatsprog og fagsprog i Danmark. Hvis det sker, genopliver vi den tilstand, som Holberg bekæmpede for et kvart årtusinde siden: Tal dansk, din sorte Hund, siger Jeppe til fagfolkene omkring ham, og med god grund - fagfolkene forbereder hans hængning. Dansk sprog er indfødsretten til dansk offentlighed; blot fødes man ikke til denne ret, man *oplæres* til den. Uanset om man er indvandret til landet i forældrenes generation eller for ti generationer siden. Det er lige svært hver gang. Også dette er en beskrivelse: En beskrivelse af sprogets værdi.

Torsdag d. 3. april kl. 15 byder rektor for Kunstakademiet, Else Marie Bukdahl, velkommen til en kulturkonference om disse emner. Den finder sted i festsalen på Charlottenborg, og slutter med festmiddag for de tilmeldte og med oplæsning og festforelæsning fredag aften. Hver eneste deltager præsenterer sit eget ståsted og sine egne synspunkter, der er ingen faglige foreninger, ingen politiske partier, ingen erhvervsinteresser, som sætter dagsordenen. Forsamlingen vil søge svar på de spørgsmål, der er opstillet her: *Videnssamfundet* forudsætter viden. Globalisering er meningsløs, hvis ikke vi hører til et sted. Det ved vi alle. - Fri mands tale begynder her.

Derfor er skolen vigtig. Der er ingen tid at spilde. Uvidenhed og sprogløshed fører til tab af frihed. Dette er en beskrivelse. Det er også et værdiudsagn. En række fremtrædende medlemmer af dansk offentlighed er indbudt til at give deres mening til kende over de to dage. Vi har plads til et par hundrede deltagere på tilhørerpladserne og i debatten undervejs.

Henvendelse: *Ivar Gjørup*, tegner og forfatter
Viborgvej 4
8000 Århus C.

86 12 95 27

Gorm Tortzen, lektor
Helsingørvej 18
3480 Fredensborg

48 48 46 67

Deadline 1. Januar

Udgivelse 1. Februar

Deadline 1. Marts

Udgivelse 1. April

Deadline 1. August

Udgivelse 1. September

Deadline 1. Oktober

Udgivelse 1. November

Retningslinjer: Materiale afleveres senest på dagen for deadline, i Word-format og på diskette, med eventuel udskrift, eller via e-mail.

Hvis man vil benytte sig af græsk tekst, bruger man 'Greek Old Face' med 'Son of Wingreek'.

Skriv navn, tilhørsforhold og e-mail/tlf. Hvis man ønsker det, kan e-mailadressen blive offentliggjort i ΑΓΟΡΑ.